

Evden Hayata: Genç Kadınların Güçlenmesi

Karmaşık uyarlanabilir sistem bakışıyla dört küme ve on dört soru

Volkan Aşkun · Haziran 2026

ATIF

Aşkun, V. (2026). *Evden hayata: Genç kadınların güçlenmesi — karmaşık uyarlanabilir sistem bakışıyla on dört soru*. Evden Hayata: Güçlenen Gençlik Çalıştayı, Masa 8 (Genç Kadınların Güçlenmesi ve Eğitime Erişimde Kapsayıcılık), 23 Haziran 2026, Bilkent Otel, Ankara: TAGEV.

Not. Bu metin yazarın bağımsız çalışmasıdır; 23 Haziran 2026'da Türkiye Aydın Gençler Eğitim Vakfı'nın (TAGEV) düzenlediği "Evden Hayata: Güçlenen Gençlik Çalıştayı" Masa 8 için hazırlanmıştır. İfade edilen görüşler yalnızca yazara aittir. Kavramsal omurga, yazarın sürdürülebilir kariyer, kadın dirençliliği ve toplumsal cinsiyet-esenlik üzerine yürüttüğü fsQCA temelli çalışmalara dayanır.

Tek bir profil yok: dört küme ve kesişen koşullar

Bu metinlere başlamadan önce bir hesaplaşma yapmam gerekiyor, çünkü bu masanın yönlendirici soruları sessiz bir varsayım taşıyor. Sorular bakım yükünden, iş-yaşam dengesinden, istihdama geçişten söz ettikçe, zihinde tek bir kadın beliriyor. Evli, çocuklu, çalışmak isteyip de bakım yüzünden çalışamayan bir kadın. Bu kadın gerçek ve önemli. Türkiye'de kadın ile erkek arasındaki NEET makasını açan en güçlü tek etken de büyük ölçüde bu. Erken evlilik ve bakım. Ama 15-24 yaş aralığındaki genç kadınları tek bir profile indirgemek, kendi kullandığım karmaşıklık diline ihanet etmek olur.

Karmaşıklık bakışının ilk kuralı şunu söyler. Aynı çıkışsızlığa farklı yollardan varılır. Tek bir "atıl genç kadın" yoktur. Aynı çekici durumun içinde birbirinden çok farklı hikâyeler oturur.

Kendi araştırmalarım bana bunu defalarca söyledi. Sürdürülebilir kariyeri oluşturan koşulları fsQCA ile incelediğimde tek bir reçete değil, aynı sonuca götüren yedi ayrı asimetrik yol buldum.

Toplumsal cinsiyet algısı ile esenliğı incelediğim çalışmada on bir farklı konfigürasyon çıktı. Ve beş ülkeyi karşılaştırdığım kadın dirençliliğı çalışmasının ana bulgusu şuydu. Dirençlilik tek bir faktörden doğmuyor, demografik koşullarla etkileşim içinde beliriyor. Yani kadının yaşı, medeni durumu, çocuğı, yaşadığı yer, dirençliliğın hangi bileşimden doğacağını baştan değıştiriyor. Bu bulgu, "herkese tek model" yaklaşımını en baştan çürütüyor. Farklı koşullardaki kadına farklı konfigürasyon gerekiyor.

Bu yüzden hedef kütleyi tek bir kadın olarak değıl, dört kümeden oluşan bir tipoloji olarak okuyacağım. Bunlar dört ayrı değışken değıl. Eve kapanma çekici durumuna giden dört ayrı yol, yani dört ayrı konfigürasyon. Sonraki on dört başlık boyunca tekrar tekrar bu dört kümeye döneceğim.

Dört küme

Birinci küme, bakım yüklü genç kadın. Çoğı zaman erken evlenmiş, çocuğı olan, çalışmak ya da okumak isteyip de bakım yükü altında ezilen kadın. Soruların en çok gördüğü, ama 15-24 kütlesinin yalnızca bir parçası olan profil. Onu tutan kilit, görünmeyen bakım emeğı ve onu pekiştiren norm.

İkinci küme, cesareti kırılmış mezun. Diploması, çoğı zaman becerisi de var. Ama tekrar tekrar reddedildikten sonra başvurmayı bırakmış, sessizce geri çekilmiş. İstatistikte çoğı zaman görünmez, çünkü artık aktif iş aramıyor. Onu tutan kilit, eriyen umut ve dışarıya açılan bir köprünün yokluğu.

Üçüncü küme, eşikteki genç. On beş on dokuz yaşında, henüz tam kilitlenmemiş ama eğitimden kopma noktasına gelmiş. Henüz bir çekici durumun dibinde değıl, eşğinde. Onu tutmak bir tedavi değıl, bir önleme meselesi. Geç kalınırsa diğeri üç kümeden birine doğru kayıyor.

Dördüncü küme, norm ya da izin engelli genç kadın. Ne evli-çocuklu, ne kendi tercihiyle okuldan kopmuş. Kendi çocuğı yüzünden değıl, hanedeki norm yüzünden ne çalışabiliyor ne okuyabiliyor. Onun derdi iş-yaşam dengesi değıl. Daha içeride, faillik ve izin meselesi. Bu küme, soruların en çok gözden kaçırdığı kütle.

Kesişen koşullar

Beşinci bir küme eklemek yerine üç koşulu ayrı tutuyorum. Yoksulluk, kırsallık ve dijital dışlanma. Bunları küme yapmıyorum, çünkü tek başlarına bir yol tarif etmiyorlar. Bunlar kesişen koşullar. Dört kümenin her birine girip onları farklı biçimde ağırlaştırıyorlar. Yoksulluk, bakım yüklü kadının kreş bulamamasını da, eşikteki gencin okuldan kopmasını da hızlandırır, ama her birinde farklı

çalışır. Kırsallık, norm engelini de dijital uçurumu da derinleştirir. Bu koşulları kümelerden ayrı düşünmek, tam da asimetrik nedenselliğin gereği. Aynı koşul farklı bileşimlerde farklı sonuç verir.

Neden bu ayrım her şeyi değiştiriyor

Bütün mesele şu tek ilkede toplanıyor ve sonraki on dört başlığın hepsi bunun bir uygulaması olacak.

Bir kümeyi kilitleyen şeyin tersi, bir başka kümeyi özgürleştirmiyor. Bir kümeyi açan kaldıraç, bir diğerinde boşa düşüyor.

En somut örnek kreş. Birinci kümeyi, bakım yüklü kadını, kreş gerçekten çözüyor. Onun bağlayıcı kısıtı tam da bu. Ama aynı kreş, dördüncü kümeyi, norm engelli genç kadını yerinden oynatmıyor, çünkü onun önündeki engel çocuk değil, izin. Ona kreş değil, faillik, güvenli kamusal alan ve haneyi ikna edecek bir süreç gerekiyor. Cesareti kırılmış mezunun ihtiyacı ise bambaşka. Ona bir köprü ve eriyen umudunu onaracak bir psikososyal destek lazım, kreş değil. Eşikteki genç için ise mesele çıkarmak değil, hiç düşmemesini sağlamak.

İşte asimetrik nedensellik bu. Bir koşulun varlığı bir kümeyi kilitlerken yokluğu bir başkasını özgürleştirmiyor. Her kümenin kendi giriş kapısı, kendi kilidi, kendi kaldıracı var. Bu yüzden tek bir model değil, eş-sonluluk ilkesiyle çalışan, dört kümeye dört farklı giriş kapısı açan bir ekosistem gerekiyor. Sonraki başlıkların hepsinde soracağım soru sabit kalacak. Bu koşul, bu mekanizma, bu kaldıraç, dört kümenin hangisini, nasıl yerinden oynatıyor. Hangisinde boşa düşüyor?

Dört kümeye bir bakışta

Aşağıdaki tabloyu, tartışmayı hızlandırmak için bir giriş haritası olarak koyuyorum. Ama baştan bir uyarı. Bu bir kontrol listesi ya da reçete kartı değil. Her satır, o kümeye ilk hangi kapıdan girileceğini gösteriyor, yoksa diğer bileşenlerin gereksiz olduğunu değil. Modelin kendisi, bu dört satırın altındaki ekosistemde duruyor. Tablonun asıl işi, son sütunda. Aynı kaldıraç bir kümede açan, diğerinde boşa düşen olduğunu, yani asimetriyi tek bakışta göstermek.

Küme	Bağlayıcı kısıt	Birincil kaldıraç	Boşa düşen müdahale
Bakım yüklü / erken evli	Zaman ve çocuk bakımı	Erişilebilir kreş + esnek ve güvenceli yeniden giriş	Norm değişimi semineri
Cesareti kırılmış mezun	Eriyen umut ve bağlantısızlık	Köprü kuran ağ + psikososyal onarım + kademeli başlangıç	Sıfırdan beceri eğitimi
Eşikteki genç (15-19)	Eğitimden kopma riski	Modüler öğrenme + rehber öğretmen üzerinden akran bağı	"Çık, işe gir" çağrısı
Norm / izin engelli	Faillik ve izin	Güvenli kamusal alan + sosyal lisans + haneyi ikna	Kreş, istihdam teşviki

BİRİNCİ OTURUM · GENÇLİĞİN GÜÇLENME ALANLARI

Özerklik, öz güven ve liderlik hangi koşulda gelişir?

Bu soruya yıllarca ben de en kolay cevabı verdim. Öz güven eğitimi koyalım, bir liderlik atölyesi ekleyelim, hak farkındalığı semineri yapalım. Kulağa iş gibi gelir, rapora güzel yazılır, kimse de itiraz etmez. Bir süre sonra fark ettim ki bu cevap, sorunun yapısını daha baştan yanlış kuruyor. Özerkliği, öz güveni, liderliği sanki bir kadının çantasına koyabileceğimiz eşyalarımız gibi düşünüyor. Üstelik bir tek kadın hayal ediyor, oysa çerçevede dört ayrı kümeden söz etmiştim.

Bunlar verilebilen şeyler değil. Belirli koşullar bir araya geldiğinde kadının kendi hayatında ortaya çıkan, yani beliren şeyler. Aradaki fark küçük durur ama bütün cevabı değiştirir. Çünkü doğru soru "hangi eğitimi verelim" değil. Asıl sorulması gereken, bir genç kadının özerkliğinin hangi koşul bileşiminin içinde filizlendiği, hangisinin içinde boğulduğu ve bunun hangi kümede konuştuğumuza göre nasıl değiştiğidir.

Bütün bu metnin tek bir iddiası var.

Öz güven bir özellik değil, bir çıktıdır. Kadına güven veremeyiz, ancak güvenin belireceği koşulları kurabiliriz. Ve o koşullar, her kümede başka bir yerden başlar.

Koşulları liste gibi değil, bileşim gibi okumak

Alışıldık yaklaşım koşulları birbirinden bağımsız kutular gibi sıralar. Eğitim bir kutu, öz güven bir kutu, mentorluk başka bir kutu. Sonra bu kutuları toplar. Ne kadar çoğunu işaretlersek o kadar iyi

sanır. Yıllardır üzerinde çalıştığım karmaşık sistemler bakışı tam burada itiraz ediyor. Çünkü karşımızdaki genç kadın, değişkenlerin toplamı değil. O, bu değişkenlerin birbirine geçtiği, birbirini tetiklediği ya da birbirini boğduğu canlı bir bileşim. Daha yalın söyleyeyim. O bir vaka ve her vaka kendi başına bir sistem.

Bunun pratikteki sonucu rahatsız edici ama dürüst olmak gerekiyor. Aynı koşul, farklı bileşimlerin içinde ters yönde çalışabiliyor. Yüksek hak farkındalığını alalım. Cesareti kırılmış mezunda, yani ikinci kümede, doğru desteğe bağlandığında bu kadını yeniden harekete geçirebiliyor. Ama norm engelli genç kadında, yani dördüncü kümede, kapalı bir hanenin içinde tek başına verildiğinde, çoğu zaman yalnızca çatışmayı ve hayal kırıklığını büyütüyor. Aynı koşul, bir kümede kaldıraç, diğerinde kıvılcımın üstüne dökülen su. Demek ki "şunu da ekleyelim, nasılsa zararı olmaz" mantığı her zaman doğru değil.

Bu sezgiyi bana veriler doğruladı. Sürdürülebilir kariyer üzerine yürüttüğüm çalışmada, Dünya Değerler Anketi'nden iki binin üzerinde insanla, tek bir başarı reçetesi bulamadım. Bulduğum şey, aynı sonuca götüren yedi ayrı, birbirinden farklı yoldu. Kadın dirençliliğini beş ülkede karşılaştırdığım çalışmamda da aynı tabloyla karşılaştım. Dirençlilik tek bir faktörden doğmuyor, demografik koşullarla etkileşim içinde beliriyor. İşte dört kümeyi ayırmamın asıl gerekçesi bu bulgu. Kadının yaşı, çocuğu, hanedeki konumu değiştikçe, özerkliğin doğacağı bileşim de değişiyor. Tek bir güçlenmiş kadın profili yok. O yoksa, tek bir kursumuz da olamaz.

Hangi koşullar gerçekten fark yaratıyor

Konfigürasyon mantığı "hiçbir şey belli değil" demek değil. Tam tersine, hangi malzemelerin tekrar tekrar birlikte görüldüğünü söylüyor. Kendi verilerimden ve sahadan damıttığımda, özerkliğin belirdiği bileşimlerde birkaç bileşen ısrarla öne çıkıyor.

Birincisi içsel kontrol odağı. Yani kadının, kendi eyleminin sonucu değiştirdiğine dair inancı. Sürdürülebilir kariyer çalışmamda bu, neredeyse bir mентеşe gibi davrandı. Kontrol odağı içeriden geldiğinde diğer bütün kaynaklar harekete dönüşüyor. Dışarıda kaldığında ise kadın elindeki imkânı bile kullanmıyor. Çünkü "ne yaparsam yapayım değişmez" inancı, gördüğüm en sağlam kilitlerden biri. Bu kilit özellikle ikinci ve dördüncü kümede ağır basıyor. Cesareti kırılmış mezunda tekrarlı reddin, norm engelli kadında ise dışarıdan çizilmiş sınırın ürünü.

İkincisi esenlik. Burası çoğu programın görmezden geldiği yer, oysa belki de en kritiği. Özerklik ancak esenlikle birlikte eyleme dönüşüyor. Bakım yüküyle, uykusuzlukla, kronik kaygıyla tükenmiş bir kadın, özerkliğe sahip olsa bile onu kullanacak enerjiyi bulamıyor. Bu, en görünür haliyle birinci kümenin, bakım yüklü kadının hikâyesi. Onun için öz güvenin önkoşulu çoğu zaman bir eğitim değil, önce yükün hafiflemesidir. Esenlik dibe vurduğunda geri kalan her şey kâğıt üstünde kalıyor.

Üçüncüsü ilişkisel bağ. Bir rol model, bir mentor, "ben de yapabildim, sen de yaparsın" diyen biri. Liderlik kapasitesi havada gelişmiyor, ancak destekleyici bir bağlamda anlam kazanıyor. Yöntem dilimle söylersem, bu çoğu zaman gerekli koşul. Kadına ne kadar beceri verirsiniz verin, güvendiği bir bağ kurulmadan o beceri liderliğe dönüşmüyor. Bu bağın yokluğu en çok ikinci kümeyi yalnız bırakıyor. Mezun, becerisini taşıyacak bir köprü bulamadığı için içine kapanıyor. Mentorluğu ayrı bir başlıkta ele alacağım, ama aslında o tartışma tam buradan, bu cümlelerin içinden doğuyor.

Bu üç bileşenin etrafında iki tetikleyici dolaşüyor. Biri, az önce değindiğim hak farkındalığı. Düşük olduğunda kadını mevcut sınırlara kilitliyor, "zaten benim için değil" düşüncesini besliyor. Bu özellikle dördüncü kümede belirleyici. Diğeri ise küçük bir ustalık deneyimi. Kadının başardığı, sonucunu kendi gözüyle gördüğü küçük bir sorumluluk. O küçük başarı, öz-yeterlik duygusunu ateşleyip olumlu bir döngü başlatıyor. İnsan önce "bunu yapabildim" diyor, sonra "şunu da deneyebilirim." Güven işte böyle birikiyor, seminerle değil.

Aynı çıktı, dört ayrı giriş kapısı

En can alıcı nokta burası. Bu bileşenler toplanmıyor. Yüksek kontrol odağı olan ama esenliği tükenmiş ve yalnız bir kadın yerinde sayıyor. Üç bileşenden ikisi tamamsa sonuç çoğu zaman yine gelmiyor, çünkü eksik kalan bir tanesi diğerlerinin etkisini boğuyor. Sahada bunu defalarca gördüm. Kursunu bitirmiş, motivasyonu tavan yapmış bir kadın, kreş bulamadığı için üç ay sonra yeniden eve kapanıyor. Eksik olan beceri değildi. Eksik olan sistemin geri kalanıydı.

Madalyonun iyi yüzü de var. Buna eş-sonluluk diyoruz. Aynı sonuca farklı yollardan ulaşılabilir ve bu yollar tam da kümelere göre ayrışıyor. Birinci kümedeki kadın için kapı çoğu zaman önce yükün hafiflemesinden, bakım desteğinden geçiyor. İkinci kümedeki mezun için kapı bir köprüden, onu fırsata bağlayan bir bağdan açılıyor. Üçüncü kümedeki eşikteki genç için giriş, henüz kopmadan tutunabileceği esnek bir öğrenme yolu. Dördüncü kümedeki kadın için ise ilk kapı çoğu zaman güvenli bir kamusal alan ve faillik duygusunun küçük bir kıvılcımı. Dördü de sonunda aynı yere, özerkliğe varabiliyor, ama farklı kapılardan. İlk bakışta bu, politika için kötü haber gibi durur. Bence tam tersi. İyi haber bu, çünkü bir kapı kapalıysa başka bir kapı her zaman açık. Yeter ki sistemi tek bir zorunlu güzergâha mahkûm etmeyelim.

Buradan çıkan müdahale

Sonuç, alıştığımızın tersi bir reçete. Doğrudan öz güven eğitimi vermek yerine, kadına kendi ağı içinde küçük ama anlamlı bir sorumluluk vermek çok daha çok işe yarıyor. Bir mahalle kooperatifinde bir işin koordinasyonu. Bir akran grubunda bir oturumun yürütülmesi. Bir projede görünür bir rol. Bunlar o ustalık döngüsünü ateşliyor. Güven, başarılı işin yan ürünü olarak geliyor.

Ama bu kaldıracın hangi kümeye uygulandığına göre yanına farklı bir şey koymak gerekiyor, çünkü asimetri tam burada devreye giriyor. Birinci kümede ustalık fırsatının yanına mutlaka yük hafifletmeyi, yani kreşi koymak gerekiyor, yoksa kadına sorumluluk verir ama onu taşıyacak gücü elinden almış oluruz. Dördüncü kümede ise aynı fırsatın yanına haneyi ikna eden bir süreç ve güvenli bir mekân gerekiyor, yoksa fırsat kapının önünde kalır. Aynı kaldıraç, her kümede farklı bir ikinci kanada ihtiyaç duyuyor. Tek kanat havalanmıyor.

Özerkliği bir kursla veremeyiz, çünkü özerklik verilen bir şey değil. Koşullar birleşince beliren bir şey. Bizim işimiz o koşulları, her küme için ayrı kurmak.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Buraya kadar konuştuklarım havada asılı kalmıyor, aslında bütün tartışmayı açıyor. Gerekli koşul dediğim ilişkisel bağ, mentorluk ve dayanışma ağlarını ele alacağım başlığın ta kendisi ve orada özellikle ikinci kümenin köprü ihtiyacını derinleştireceğim. Esenlik önkoşulu ve bakım yükü dediğim mesele, birinci küme üzerinden istihdam ve çalışma koşullarını konuştuğumda yeniden karşımıza çıkacak. Serbest kalan zaman ve mekân dediğim an, üçüncü kümenin giriş kapısı olan esnek öğrenme tartışmasına geçmiş olacağız. Dördüncü kümenin faillik ve izin meselesi ise kamusal katılımı ele aldığım da merkeze gelecek.

Ve hepsi sonunda kuracağım modele akıyor. Burada tarif ettiğim içsel kontrol odağı ile psikososyal uyum, o modelin vazgeçilmez bileşenlerinden biri olacak. Yani bu ilk başlık, modelin psikolojik çekirdeğini döşüyor. Geri kalan başlıklar bu çekirdeğin etrafına sırayla ağı, erişimi ve kuralları örececek. Tek bir uyarıyla bitireyim. Bu on dört soruyu birbirinden kopuk on dört kontrol listesine çevirirsek, her birini ayrı ayrı çözdüğümüzü sanıp aslında hiçbirini çözememe riskiyle karşılaşırız. Hepsi aynı sistemin, dört kümeden geçen farklı yerlerinden alınmış ölçümler.

Mentorluk ve dayanışma ağları genç kadınları nasıl güçlendirir?

Bir önceki başlıkta, özerkliğin belirmesi için gereken bir koşuldan söz ettim ve adını koymadan geçtim. Güvendiği bir bağ olmadan kadının elindeki beceri liderliğe dönüşmüyor demiştim ve bu bağın yokluğunun en çok ikinci kümeyi yalnız bıraktığını eklemiştim. İşte bu başlık, o bağın ne olduğunu açıyor. Mentorluk ve dayanışma ağları, çoğu programın listenin sonuna eklediği bir süs gibi görülür. Bana göre tam tersi. Çoğu durumda bunlar, diğer her şeyin üzerine oturduğu zemin.

Neden bu kadar iddialıyım? Çünkü yöntem çalışmalarım da gördüğüm desenlerde, güçlenmeye götüren konfigürasyonların neredeyse hepsinde bir ilişkisel kaynak vardı. Beceri tek başına yetmiyordu, gelir tek başına yetmiyordu, hatta motivasyon tek başına yetmiyordu. Ama bir rol

modelin, bir mentorun, "ben de yaptım" diyen birinin varlığı, geri kalan kaynakları harekete geçiriyordu.

Bir kadını yalnızlık kadar hiçbir şey kilitlemez. O kilidi en hızlı açan da çoğu zaman aynı sorunu yaşamış bir başkasının sesidir.

İki tür dayanışma, çok farklı sonuç

Burada bir ayırım yapmazsak yanılırız. Sosyal sermayenin iki türü var ve ikisi bambaşka işliyor.

Birincisi içe dönük dayanışma. Aynı durumdaki kadınların birbirine tutunması, dert ortaklığı, duygusal destek. Bu değerli, hatta hayatta kalmak için şart. Ama bir tehlikesi var. Yalnızca teselli ederse, kadını bulunduğu yerde biraz daha rahat oturtur. Çukurun içini ısıtır ama çukurdan çıkarmaz.

İkincisi dışa açan dayanışma. Kadını kendi çevresinin dışındaki fırsatlara, kurumlara, iş dünyasına bağlayan köprüler. Mentorluğun asıl gücü buradadır. İyi bir mentor sadece "anlıyorum seni" demez. Bir kapının nerede olduğunu, nasıl çalınacağını, içeride kiminle konuşulacağını gösterir. Karmaşık sistem diliyle söylersem, mentor bireyi makro sisteme bağlayan bir köprü kurucudur.

Dayanışma ağı yalnızca teselli ederse, kadını çukurun içinde daha rahat oturtur. İşe yarayan ağ, çukurdan dışarı bir ip uzatandır.

Masaya getirmek istediğim incelik bu ve dört kümeyi hatırlayınca daha da keskinleşiyor. Hangi kümeye hangi dayanışmanın gerektiği değişiyor. Cesareti kırılmış mezun, yani ikinci küme, içe dönük tesellide boğulma riski en yüksek olan. Ona en çok dışa açan köprü gerekiyor, çünkü zaten beceri var, eksik olan kapı. Norm engelli genç kadın, yani dördüncü küme, için ise sıralama farklı. Ona önce güvenli bir içe dönük alan, kendi sesini bulacağı bir oda gerekiyor, köprü ondan sonra geliyor. Aynı "dayanışma ağı" kavramı, ikinci kümede köprüden, dördüncü kümede önce sıcak bir odadan başlıyor. Asimetri burada da var.

Yalnızlık döngüsü ve onu kıran ses

Mesleğim gereği çok dinledim. Eve kapanmış genç bir kadının hikâyesi çoğu zaman aynı yerden başlıyor. Yalnızlık. Yalnızlık kaygıyı büyütüyor, kaygı geri çekilmeyi getiriyor, geri çekilme yalnızlığı derinleştiriyor. Kendi üstüne kapanan bir döngü. Ve bu döngünün en sinsi tarafı, kadına "bu sadece benim başıma geliyor, demek ki sorun bende" dedirtmesi. Bu cümle, ikinci kümenin, cesareti kırılmış mezunun, en sık tekrarladığı cümle.

Dayanışma ağının yaptığı ilk şey, tam da bu cümleyi kırmak. Kadın, kendisiyle aynı duvara çarpmış bir başkasını gördüğü an, sorunun kendi kişisel kusuru değil paylaşılan bir durum olduğunu anlıyor. Bu küçük fark her şeyi değiştiriyor. Suçluluk yerini öfkeye, öfke yerini ortak harekete bırakabiliyor. Ben buna pozitif rezonans diyorum. Tek tek zayıf olan sesler, bir araya gelince birbirini güçlendiren bir titreşime dönüşüyor. Kolektif dirençlilik dediğimiz şey, çoğu zaman bu rezonansın ürünü.

Beş ülkeyi karşılaştırdığım kadın dirençliliği çalışmamda altını çizdiğim bir nokta vardı. Dirençlilik bireyin içinde tek başına oluşmuyor. Bağlamla, yani çevresindeki insanlarla ve kurumlarla etkileşim içinde beliriyor. Bunu burada da görüyoruz. Tek başına güçlü kadın anlatısı romantiktir ama eksiktir. Güçlü kadın, çoğu zaman arkasında onu tutan görünmez bir ağ olan kadındır.

Senin sorduğun "nasıl"ın somut karşılığı

Mentorluk ağları kadını nasıl güçlendiriyor derken, üç somut mekanizmadan söz edebilirim ve her birinin hangi kümede en çok çalıştığını da işaret edeyim.

Birincisi beklenti yükseltme. Bir genç kadın, kendisine benzeyen birinin bir yere geldiğini gördüğünde, kendi tavanını yükseltiyor. "Oraya gidilebilirmiş" bilgisi, hiçbir motivasyon konuşmasının veremeyeceği bir şey. Bu mekanizma en çok dördüncü kümede, norm engelli genç kadında kıymetli, çünkü onun tavanı dışarıdan çizilmiş ve o tavanı ancak somut bir örnek deler.

İkincisi güvenin beceriyi harekete geçirmesi. Bir önceki başlıkta söylediğim şeyi hatırlayalım. Beceri, güvenilen bir bağ olmadan eyleme dönüşmüyor. Mentor, o güveni taşıyan kişi. Kadının "yapamam" dediği anda "deneyelim, ben buradayım" diyen ses. Bu, becerisi olup da cesareti kırılmış ikinci kümenin tam ihtiyacı.

Üçüncüsü bilgi ve kapı. Köprü kuran ağın en somut faydası bu. Hangi destek var, kim işe alıyor, nereye başvurulur, hangi hak nasıl kullanılır. Bu bilgi, dezavantajlı bir mahallede oturan kadının elinde çoğu zaman hiç yok. Ağ, bu bilgiyi taşıyan damar. Yoksulluk ve kırsallık kesişen koşulları işin içine girdiğinde, bu damarın yokluğu daha da ağırlaşıyor.

Bir uyarı, çünkü iyi niyet yetmiyor

Burada dürüst olmam gerekiyor. Her ağ güçlendirmez. Sırf kadınları bir araya getirmek, otomatik olarak iyi bir şey üretmez. İçe dönük kalmış, dışarıyla köprüsü olmayan, kendi içinde çaresizliği normalleştiren bir grup, kadını çıkışa değil kabullenişe götürebilir. Aynı şekilde, yukarıdan dayatılmış, mahallenin gerçek ağlarını yok sayan resmi bir "mentorluk programı" da çoğu zaman kâğıt üstünde kalır.

İşe yarayan ağın iki özelliği var. Yereldir, yani kadının gerçekten güvendiği, kendi dokusundan çıkan bir yapıdır. Ve köprülüdür, yani o yerel sıcaklığı dışarıdaki fırsatlara bağlar. Bu ikisini

birleştiremezsek, ya soğuk bir bürokrasi ya da sıcak ama kapalı bir oda kurarız. İkisi de kadını ileri taşımaz. Hangi kümeyle çalıştığımıza göre bu iki özelliğin dozu değişir, ama ikisi de mutlaka bulunmalı.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, bir öncekinin açık bıraktığı yeri dolduruyor. Orada özerkliğin gerekli koşulu dediğim ilişkisel bağ, işte bu ağların ta kendisi ve özellikle ikinci kümenin köprü ihtiyacının cevabı. İleride dayanışma ağlarının nasıl tasarlanması gerektiğini ayrıca ele alacağım. Orada bu mekanizmayı somut bir modele çevireceğim. Ağların taşıdığı bilgi, çoğu zaman çocuk bakımı ve iş paylaşımıyla ilgili olduğu için, birinci küme üzerinden istihdam ve çalışma koşullarını konuştuğumuz başlığa da bağlanıyor. Ve belki en önemlisi, dayanışma ağı dördüncü kümedeki kadının kamusal alana çıkışının ilk basamağı. Evde yalnız oturan bir kadın doğrudan karar masasına gidemez, ama bir ağın içinde önce sesini bulur, sonra o sesi dışarı taşır.

Sonunda kuracağım modelde bu ağlar, ilişkisel emek odaklı köprü kurucu sosyal sermaye adıyla ilk bileşen olacak. Bir önceki başlık modelin psikolojik çekirdeğini döşemişti. Bu başlık, o çekirdeğin etrafına ilk halkayı, yani insanı insana bağlayan dokuyu örüyor.

Çocuklu genç kadınlar için iş-yaşam dengesini gözetken istihdam nasıl kurulur?

Bu soruyu çoğu zaman ters kurarız. "Kadınları nasıl çalışmaya ikna ederiz" diye sorarız. Oysa özellikle çocuklu bir kadın söz konusu olduğunda, ikna edilecek bir şey yoktur. Sorun motivasyon değil. Sorun, kadının zamanının ve enerjisinin çoktan başka bir işe, görünmeyen bir işe ayrılmış olması. İlk başlıkta esenliğin önkoşul olduğunu söylemiştim. İşte bu başlık, o esenliği boşaltan asıl pompanın adını koyuyor. Bakım yükü. Ve bu başlık, çerçevede tanımladığım birinci kümenin, bakım yüklü genç kadının, tam kalbine iniyor.

Burada bir uyarıyı baştan yapayım. Bu başlık birinci kümeyi konuşuyor ve soruların en çok gördüğü küme de bu. Ama unutmayalım ki diğer üç küme için bakım merkezî kilit değil. Bu başlıkta bulacağımız çözüm, cesareti kırılmış mezunu ya da norm engelli genç kadını tek başına yerinden oynatmıyor. Onları başka başlıklarda konuşacağım. Şimdilik en güçlü tek kilit olan bakıma odaklanıyorum, ama bunu tüm genç kadınların hikâyesi sanmadan.

Bir anneyi işten alıkoyan motivasyon değildir, zamandır. Zaman da bakımla satın alınır.

Karmaşık sistem diliyle söylersem, bakım yükü birinci küme için "eve kapanma" çekici durumunu besleyen en güçlü geri besleme döngüsü. Kadın çalışmak ister, ama çocuğunu bırakacak yer yoktur. İş bulamaz, çünkü esnek değildir. Esnek bir iş bulsa bile ulaşım güvenli değildir. Bu engeller üst üste binince kadın denemeyi bırakır, bırakınca da çevresi "demek ki istemiyormuş" der. Oysa istememek değil, sistemin her kapıyı aynı anda kapatmış olmasıdır.

Önce bağlayıcı kısıtı görmek

Karmaşık bir sistemde her şeyi aynı anda iyileştiremezsiniz. Önce neyin sistemi kilitlediğini, yani bağlayıcı kısıtı bulmanız gerekir. Birinci kümedeki çocuklu genç kadın için bu kısıt neredeyse her zaman aynı. Zaman ve bakım. Beceri eksikliği değil, cesaret eksikliği değil. Günün belli saatlerinde çocuğun güvende olacağı bir yerin olmaması.

Bu yüzden iş-yaşam dengesini "kadına nasıl daha iyi hissettiririz" meselesi gibi okumak yanlış. Bu bir refah ya da konfor sorusu değil. Birinci küme için istihdamın önündeki birinci mekanik engel. Engeli kaldırmadan üstüne ne koyarsanız koyun tutmaz. Ama dikkat. Bu cümle birinci küme için doğru, dördüncü küme için değil. Norm engelli kadında bağlayıcı kısıt bakım değil izin. Ona kreş açmak engeli kaldırmıyor. Aynı "bağlayıcı kısıt" mantığı her kümede farklı bir şeyi işaret ediyor. İşte asimetri budur.

Kreş bir refah harcaması değil, istihdam politikasıdır

Buradan tek bir cümle çıkıyor ve masaya en çok bunu taşımak isterim.

Kreş bir sosyal yardım kalemi değil, doğrudan bir istihdam yatırımdır.

Bir mahalleye erişilebilir ve ücretsiz bir kreş açtığınızda, aslında o mahalledeki onlarca birinci küme kadını işgücüne çağırmış olursunuz. Çünkü o kümeyi çekici durumdan koparan en büyük mekanik kaldıraç budur. Politika dilinde kreş çoğu zaman "aile destek hizmeti" diye sınıflanır ve sosyal yardım bütçesine yazılır. Bana göre bu bir kategori hatası. Kreşi istihdam kaleminde düşünmeye başladığımız an, onun getirisini de doğru ölçmeye başlarız. Kaç kadın çalışmaya başladı, kaç hane ikinci gelire kavuştu, kaç çocuk erken eğitime erişti.

Yalnız burada kendime de bir not düşeyim. Kreş birinci kümenin kaldırıcı olduğu kadar, başka kümelerde dolaylı bir işe de yarayabilir. Örneğin eşikteki gencin annesi çalışmaya başladığında hanenin yoksulluğu hafifler, bu da gencin okulda kalmasını kolaylaştırır. Yani kreş bir kümede doğrudan, diğerinde kesişen koşullar üzerinden dolaylı çalışıyor. Ama hiçbir zaman dördüncü kümenin norm kilidini açmıyor. Kaldıracın nerede tuttuğunu, nerede boşa düştüğünü bilmek, modeli gerçekçi kılan şey.

Esnekliğin iki yüzü

İş-yaşam dengesi denince akla hemen esneklik gelir. Uzaktan çalışma, yarı zamanlı işler, modüler düzenler. Burada dikkatli olmam gerekiyor, çünkü esneklik iki yüzlü bir araç.

Doğru tasarlandığında esneklik özgürleştirir. Kadın işi eve, evi işe taşıyabilir. Çocuğu okula bırakıp birkaç saat çalışabilir. Mesaiyi kendi gününe göre kurabilir. Yanlış tasarlandığında ise tam tersi olur. Esneklik, güvencesiz, düşük ücretli, sigortasız, her an biten bir işin kibar adı haline gelir. Kadın evde "esnek" çalışır ama parça başı, sosyal hakları olmadan, tükenene kadar. Bu, özgürlük değil, eski tuzağın yeni kılığı.

Yanlış tasarlanmış esneklik özgürlük değil, tuzaktır.

O yüzden "esnek iş verelim" demek yetmiyor. Esnek ama güvenceli. Esnek ama insana yakışır ücretli. Esnek ama eve yakın, ulaşımı dert etmeyen. Bu sıfatları düşürdüğümüz an, kadını işgücüne kattığımızı sanırken aslında onu görünmez bir emek gettosuna yerleştirmiş oluruz. Bu uyarı birinci küme kadar ikinci küme için de geçerli. Cesareti kırılmış mezunu güvencesiz parça başı işe sokmak, onun umudunu onarmıyor, tam tersine kırığını derinleştiriyor.

Tek mekanizma değil, paket

Bu başlıkta da aynı kuralla karşılaşyoruz. Tek bir mekanizma sistemi kurtarmıyor. Kreş açarsınız ama iş eve uzaksa ve ulaşım güvenli değilse kadın yine gidemez. Esnek iş verirsiniz ama çocuk bakımı yoksa o esnekliği kullanamaz. İşe yarayan şey paket. Erişilebilir bakım, esnek ve güvenceli çalışma, eve yakın istihdam, güvenli ulaşım, öngörülebilir mesai. Bunlar ayrı ayrı verildiğinde dökülür. Birlikte verildiğinde kilidi açar. Bu paket birinci kümeye göre kurulmuş bir paket. Başka kümeler için içindekiler değişecek.

Somut mekanizmaları sayarsam, üzerinde durmaya değer birkaç tanesi var. İşverene, ilk kez ya da doğum sonrası işe alınan anneler için sosyal güvenlik priminde destek. Doğum sonrası işe dönüş hakkının gerçek bir hak haline gelmesi, kâğıt üstünde kalmaması. Sonuç odaklı, yani kadının kaç saat masada oturduğuna değil ne ürettiğine bakan roller. Ve birinci başlıkta konuştuğumuz dayanışma ağlarıyla iç içe geçen kooperatif ve sosyal girişim modelleri, çünkü oralarda kadınlar hem işi hem çocuk bakımını birlikte örgütleyebiliyor.

Sürdürülebilir iş, tüketen iş değildir

Kendi çalışmalarımın bir hatırlatma yapmak isterim. Sürdürülebilir kariyeri oluşturan konfigürasyonları incelediğimde, içlerinde tek başına gelir ya da unvan yoktu. Boş zaman vardı, esenlik vardı, kontrol duygusu vardı. Yani hayata yer bırakan iş, insanı taşırken aşındırmayan iş.

Bunu birinci küme bağlamında düşünün. Onu eve kapanmaktan kurtarıp, kreş sırası, uzun yol ve bitmeyen vardiyayla bu kez işte tüketen bir düzene koyarsak, hiçbir şey kazanmış olmayız. Kadın bir kapıdan çıkar, kısa sürede bir başka kapıdan geri döner. Amacımız onu istatistikten düşürmek değil, sürdürülebilir bir zemine oturtmak.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, birinci başlıkta açtığım "esenlik önkoşulu"nu birinci küme için somut bir politikaya çeviriyor. Bakım yükünü hafifletmek. İkinci başlıktaki dayanışma ağlarıyla doğrudan kesişiyor, çünkü kooperatifler hem iş bilgisini hem ortak çocuk bakımını taşıyan yapılar. Esnek çalışma derken kurduğum zaman-mekân mantığı, bir sonraki başlıkta esnek öğrenmeyi konuştuğumda neredeyse birebir tekrar edecek. İkisi aynı serbestlik fikrinin iki ayağı ve ikisi de üçüncü kümenin, eşikteki gencin, eğitimde kalmasına da yarayacak. İkinci oturumda çalışma koşullarını ayrıca derinleştireceğim. Orada bu mekanizmaları model diline dökeneğim ve diğer kümelere de genişleteceğim.

Sonunda kuracağım modelde bu başlık iki yere dokunuyor. Esnek ve asenkron kapasite, ikinci bileşeni besliyor. Piyasayı kadına uyumlu hale getirme fikri ise dördüncü bileşenin, yani kurumsal kapsayıcılığın çekirdeği. Ve kreş, modelin en büyük kaldırıcı olarak orada bir kez daha karşımıza çıkacak. Çünkü birinci kümede tek bir mekanik müdahaleyle en çok kadını aynı anda hareket ettirebileceğimiz nokta orası. Yeter ki onu tüm kümelerin reçetesi sanmayalım.

Esnek ve açık öğrenme modelleri kadınlar için nasıl bir fark yaratır?

Önceki iki başlıkta hep aynı şeye çarptım. Kadının zamanı ve mekânı kilitli. Bakım yükü birinci kümeyi eve bağlıyor, klasik eğitim ise belli bir saatte belli bir binada olmayı şart koyuyor. İşte esnek ve açık öğrenmeyi önemli kılan tam olarak bu. Onu bir eğitim biçimi olarak değil, bir kilit açma aracı olarak görmek gerekiyor. Ve bu araç, özellikle üçüncü kümenin, eşikteki gencin, en gerçekçi tutunma noktası.

Esnek öğrenme bir araç değil, kadının kilitli olduğu yere giren bir kestirmedir.

Karmaşık sistem diliyle söylersem, uzaktan ve açık öğrenme, zaman ile mekân kısıtını gevşeterek kadına kendi kendine örgütlenme alanı açıyor. Klasik eğitim "sen bana gel" der. Esnek öğrenme "ben sana geliyorum" der. Birinci kümedeki kadın çocuğunu okula bırakıp öğleden önceki iki saatini derse çevirebilir. Üçüncü kümedeki genç, okulu büsbütün bırakmak yerine modüler bir programla

bağını koruyabilir. Bu, eve kapanmış bir kadın için yalnızca bir kolaylık değil. Dışarıyla ilk teması, henüz fiziksel olarak çıkamadan kurduğu köprü.

Asıl farkı nerede yaratıyor

Bu modellerin kadın için yaptığı somut şeyi üç yerde görüyorum ve her birinin hangi kümeye dokunduğunu da söyleyeyim.

Birincisi, ölü zamanı diriltiyor. Bakım arasında, çocuk uyurken, serviste geçen vakit. Klasik sistemde bu zaman kaybolup gidiyor. Esnek öğrenme onu bir kazanıma dönüştürüyor. Bu en çok birinci kümeye, zamanı parçalanmış bakım yüklü kadına yarıyor.

İkincisi, kadını makro ağa erkenden bağlıyor. İkinci başlıkta dayanışma ağlarının kadını dışarıya köprülediğini söylemiştim. Açık öğrenme platformları da benzer bir köprü. Henüz evden çıkamayan kadın, bir kursun içinde bir topluluğa, bir eğitmene, yeni bir dünyaya temas ediyor. Bu temas, özellikle dördüncü kümedeki norm engelli genç kadın için kıymetli. Fiziksel olarak çıkamadığı bir dünyaya önce ekrandan geçiyor, çıkış cesaretinin tohumu orada atılıyor.

Üçüncüsü, eş-sonlu yollardan birini açıyor. İlk başlıkta güçlenmenin tek bir yolu olmadığını, farklı bileşimlerin aynı sonuca götürebileceğini söylemiştim. İkinci kümedeki cesareti kırılmış mezun için açık öğrenme, becerisini güncelleyip yeniden piyasaya bir giriş kapısı olabilir. Üçüncü kümedeki eşikteki genç içinse bu, hiç düşmeden tutunmanın yolu. Aynı araç, farklı kümeye farklı kapı açıyor.

Ama erişim yetmez

Burada dürüst olmam gerekiyor, yoksa masaya eksik bir umut taşımış olurum. Açık öğrenme tek başına mucize değil. Aksine, en yüksek terk oranları tam da bu modellerde görülüyor. Bir platform açmak, kadının orada kalacağı anlamına gelmiyor.

Açık erişim, desteksiz verildiğinde sessiz bir terk listesine dönüşür.

Neden? Çünkü esneklik, beraberinde görünmez bir yük getiriyor. Kendi kendini disipline etme yükü. Kimsenin beklemediği, kimsenin yoklama almadığı bir derse devam etmek, en az ders kadar destek ister. Ve bu desteği bulamayan kadın çoğu zaman kendini suçluyor. "Demek ki ben beceremiyorum" diyor. Oysa beceremeyen o değil, yalnız bırakılan o. Bu kendini suçlama, ikinci kümenin zaten taşıdığı eriyen umudu daha da derinleştiriyor. O yüzden o küme için açık öğrenme mutlaka bir insan desteğiyle birlikte gelmeli.

İşe yarayan esnek öğrenme, üç şeyi yanına almış olandır. Bir insan, yani bir mentor ya da birlikte ilerleyen bir grup, çünkü ikinci başlıkta konuştuğumuz ilişkiyel bağ olmadan içerik havada kalıyor.

Bir araç ve bağlantı, yani cihaz, veri, dijital okuryazarlık, çünkü bunlar yoksa "açık" erişim en kilitli kadın için kapalı kalıyor. Ve bir an, yani çocuğun güvende olduğu, kadının kafasını derse verebildiği bir zaman dilimi, ki bu da bizi bir önceki başlığın bakım meselesine, yani birinci kümeye geri götürüyor.

Esneklik kimin lehine bükülüyor

Bir noktanın altını çizmek isterim. Dijital, kendiliğinden eşitleyici değil. Çoğu zaman tam tersi. Cihazı, interneti, dijital becerisi olan kadın esnek öğrenmeden uçar. Olmayan kadın daha da geride kalır. İşte çerçevede kesişen koşul dediğim dijital dışlanma tam burada devreye giriyor. Aynı araç, hazırlıklı kadın için bir merdiven, hazırlıksız kadın için bir uçurum olabiliyor. Ve bu uçurum, kırsallık ve yoksullukla kesiştiğinde derinleşiyor. Üç kesişen koşul aynı kadında üst üste bindiğinde, "açık" öğrenme onun için en kapalı kapı haline geliyor. Bu yüzden "esnek öğrenme açalım" derken, bunu en kilitli kadına ulaştıracak köprüleri de kurmazsak, var olan uçurumu derinleştirme riski taşıyoruz.

Bir şey daha. Bu öğrenme neyi öğretiyor, bu da önemli. Kadına, kolayca değersizleşecek rutin bir beceri yüklemek yerine, belirsizlikle baş etme kapasitesini, yani merakı, dayanıklılığı, proaktif çabayı besleyen bir öğrenme çok daha kalıcı. Kendi sürdürülebilir kariyer çalışmamda gördüğüm gibi, insanı ayakta tutan şey tek bir diploma değil, uyum kapasitesi. Esnek öğrenmeyi bu kapasiteyi inşa edecek biçimde tasarlırsak, kadına balık değil, değişen suda balık tutmayı öğretmiş oluruz.

Birinci oturumu kapatırken

Bu dördüncü başlıkla birlikte birinci oturumun dört alanını da gezmiş olduk. Geriye dönüp bakınca aslında hep aynı sistemin dört kolundan söz ettiğimizi görüyorum. Özerklik, kadının içindeki kıvılcım. Mentorluk, o kıvılcımı taşıyan ilişkisel doku. İş-yaşam dengeli istihdam, kıvılcımın sönmesini önleyen yük hafifletme. Esnek öğrenme ise, kapalı bir hayatın içine sızan giriş kapısı. Dördü ayrı ayrı verildiğinde çoğu zaman dökülüyor. Ama bir araya geldiğinde, "eve kapanma" çekici durumunu tutan kuvveti gevşetiyorlar.

Ve bu dört alanın her biri, dört kümeye farklı dozda dokunuyor. Özerklik en çok dördüncü kümeyi, istihdam en çok birinci kümeyi, esnek öğrenme en çok üçüncü kümeyi, mentorluğun köprü yüzü ise en çok ikinci kümeyi hareket ettiriyor. Hiçbiri tek başına dört kümeyi birden çözmiyor. Bütünlük tam da bu dağılımın bilinçli kurulmasında. İkinci oturumda bu alanları tek tek nasıl tasarlayacağımıza ineceğim. Orada esnek öğrenmenin kadına etkili biçimde nasıl ulaşacağını ayrıca açacağım. Sonunda kuracağım modelde ise bu başlık, esnek ve asenkron kapasite inşası adıyla ikinci bileşen olarak duracak. Sistemi kilitleyen şey zaman ve mekânsa, çözümün de oradan başlaması şaşırtıcı değil.

Esnek ve açık öğrenme genç kadınlara nasıl etkili biçimde ulaşır?

Bir önceki başlıkta esnek öğrenmenin ne fark yarattığını anlattım. Şimdi daha zor olan soruya, tasarım sorusuna geçiyorum. Bir şeyin yararlı olması ile o şeyin gerçekten doğru kadına ulaşması apayrı meseleler. Türkiye'de açık öğretim onlarca yıldır var ve milyonlarca kayıt görüyor. Ama kayıt görmekle ulaşmak aynı şey değil. Çoğu kadın sisteme kayıtlı görünüyor, sınava giriyor, ama o eğitimin hayatında gerçek bir karşılığı olmuyor. Demek ki sorun erişimi açmak değil, erişimi etkili kılmak.

Bu yüzden "ulaşmak" kelimesini iki parçaya ayırarak düşünmek istiyorum. Birincisi varmak, yani kadını bulup içeri davet etmek. İkincisi tutmak, yani onu içeride kalıp bitirecek hale getirmek. Çoğu program birincisini bile zor yapıyor, ikincisini hiç düşünmüyor. Ve hemen ekleyeyim. Dört kümeden hangisine ulaştığımıza göre hem varmanın hem tutmanın yolu değişiyor.

Açık eğitim, kadına ulaşmıyorsa açık değildir. Yalnızca oradadır.

Birinci sorun: en kilitli kadın kendi gelmiyor, ama her küme farklı sebeple

Bir önceki oturumda söylediğim ilkeyi hatırlatayım. Sistemin en çok ihtiyaç duyan kişisi, çoğu zaman başvuracak hali kalmamış olandır. Ama "neden gelmediği" kümeye göre değişiyor ve ulaşmanın yolu da bu sebeple birlikte değişmek zorunda. İkinci kümedeki cesareti kırılmış mezun gelmiyor, çünkü artık denemeyi bırakmış. Onu aramak, bulmak, "senin için yeni bir kapı var" demek gerekiyor. Dördüncü kümedeki norm engelli genç kadın gelmiyor, çünkü çıkması engelleniyor. Ona ancak hanenin güvendiği yerel bir aktör eliyle, eve gelen bir köprüyle ulaşıyor. Üçüncü kümedeki eşikteki gence ise henüz kopmadan, okuldayken ulaşmak gerekiyor. O daha "evde kalmış" değil, ama oraya doğru kayıyor.

Onu beklersek hiç gelmez. Ama neden gelmediğini bilmezsek, yanlış kapıda bekleriz.

O yüzden etkili ulaşma pasif değil, proaktif olmak zorunda. Kapıyı açıp "buyurun" demek yetmiyor. Kapıya gitmek gerekiyor. Burada ikinci başlıkta konuştuğumuz dayanışma ağları devreye giriyor. Kadına ulaşmanın en gerçekçi yolu, onun zaten güvendiği yerel bir bağ. Bir mahalle merkezi, bir kadın kooperatifi, bir komşu, bir rehber öğretmen. Açık öğretimi kadının önüne, soğuk bir reklamla değil, güvendiği birinin eliyle koyduğumuzda gerçekten ulaşmış oluruz. Bu yüzden her kümeye

doğru aktör farklı. Eşikteki genç için rehber öğretmen, norm engelli kadın için mahalledeki güvenilen kadın, cesareti kırılmış mezun için onu bir zamanlar tanıyan bir kurum.

İkinci sorun: gelen kadın sessizce kayboluyor

Diyelim ki kadın kaydoldu. İş burada bitmiyor, asıl burada başlıyor. Çünkü esnek öğrenmenin en yüksek terk oranlarını ürettiğini biliyoruz, hele zamanı ve desteği kısıt olanlar için. Kimsenin beklemediği bir derse devam etmek, ders kadar destek ister.

Bu sessiz terkin panzehiri, içeriğin yanına bir insan koymak. Asenkron içerik tek başına soğuktur. Ama o içeriğin arkasında düzenli temas kuran bir kolaylaştırıcı, ya da birlikte ilerleyen küçük bir grup varsa, kadın yalnız hissetmiyor. "Bu hafta neredeydin" diye soran bir ses, en pahalı platformdan daha çok tutuyor. Tasarımı kurarken benim ısrarla savunduğum şey bu melez yapı. Esnekliği dijitalden, bağlılığı insandan almak. Bu insan desteği özellikle ikinci küme için kritik, çünkü o kadın bir terk daha yaşarsa, "demek ki gerçekten beceremiyorum" inancı bir kez daha pekişiyor ve bu sefer geri dönmesi çok daha zor.

Üçüncü sorun: dijital, kendiliğinden ulaşmıyor

Bir noktayı atlarsak bütün tasarım çöker. Açık öğrenme cihaz, bağlantı ve dijital okuryazarlık varsayar. En kilitli kadında bu üçü çoğu zaman eksik. Akıllı telefonu paylaşımlı, interneti sınırlı, bir öğrenme platformunda nasıl gezineceğini kimse göstermemiş. Bu durumda "açık" erişim, ona kapalı kalıyor. Çerçeve de dijital dışlanmayı kesişen bir koşul olarak ayırmıştım. İşte tam burada, dört kümenin hangisinde olursa olsun, üstüne binip onu daha da geride bırakıyor. Kırıllık ve yoksullukla kesiştiğinde ise iyice ağırlaşıyor.

Etkili ulaşmak istiyorsak bu köprüyü de kurmamız gerekiyor. Cihaz ödünç verme, veri maliyetini kaldıran düzenlemeler, ilk adımı öğreten kısa bir dijital hazırlık. Bunlar lüks değil, ulaşmanın ön şartı. Yoksa esnek öğrenme, hazırlıklı kadını daha öne, hazırlıksız kadını daha geriye atan bir araç haline gelir. Aynı dijitalin hem merdiven hem uçurum olabileceğini bir önceki başlıkta söylemiştim. Etkili tasarım, onu merdiven tarafında tutmaktır.

Tasarımın somut omurgası

Bütün bunları bir araya getirince, kadına gerçekten ulaşan esnek öğrenmenin birkaç vazgeçilmez özelliği beliriyor.

Modüler ve küçük olmalı. Kadının zamanı parçalı. O yüzden öğrenme de parçalı, yığılabilir ve hızlı kazanım veren birimlerden kurulmalı. Kısa bir modülü bitirmek, ilk başlıkta konuştuğum o küçük ustalık deneyimini tetikliyor, kadın "bunu yapabildim" diyor ve devam ediyor. Bu modülerlik

üçüncü küme için ayrıca değerli. Eşikteki genç, okulu bütünüyle bırakmak yerine küçük birimlerle bağını koruyabiliyor.

Yerelde bir çapası olmalı. Tamamen çevrimiçi bir model, en yalnız kadını yalnızlığıyla baş başa bırakır. Mahallede haftada birkaç saat açık, çocuğun bırakılabileceği bir köşesi olan, kadınların birlikte oturup öğrendiği fiziksel bir nokta, çevrimiçinin esnekliğiyle yüz yüzenin aidiyetini birleştiriyor. Hibrit, saf çevrimiçiden çok daha güçlü. O çocuk köşesi, birinci kümenin gelebilmesinin şartı. O güvenli yerel mekân ise dördüncü kümenin hane tarafından kabul edilebilecek tek çıkış noktası.

Karşılığı görünür olmalı. Kadın, öğrendiği şeyin bir yere, bir belgeye, bir işe ya da bir role bağlandığını görmeli. Açık öğretimin "diploma var ama karşılığı belirsiz" tuzağına düşmemek için, öğrenmeyi gerçek bir kapıya bağlamak gerekiyor. Yoksa motivasyon, hiçbir tasarımın tutamayacağı kadar hızlı eriyor. Bu özellikle ikinci küme için hayati, çünkü onun umudunu eriten şey, tam da karşılığı olmayan çabaların tekrarı.

Neyi ölçtüğümüz, neyi tasarladığımızı belirler

Son bir uyarı. Bu alanı kayıt sayısı ile ölçersek yanlış şeyi büyütürüz. Yüksek kayıt, etkili ulaşmanın kanıtı değil. Çoğu zaman sessiz terkin gizlendiği yer.

Kayıt sayısını değil, tamamlama oranını ve gerçek karşılığı ölçelim.

Ölçtüğümüz şey neyse, tasarladığımız şey o olur. Tamamlamayı ve istihdama, role, güçlenmeye dönüşen sonucu ölçmeye başladığımız an, programları da bunları üretecek biçimde kurmaya başlarız. Kendi konfigürasyonel çalışmalarından çıkan ilkeyi burada da hatırlatayım. Tek bir ortalama öğrenci yok, çünkü tek bir küme yok. O yüzden tek bir teslim biçimi de olamaz. Tasarımı ortalama değil, ulaşmak istediğimiz kümenin gerçek durumuna göre kurmak gerekiyor.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, dördüncü başlığın açtığı "erişim yetmez" cümlesini somut bir teslim tasarımına çeviriyor ve onu dört kümeye dağıtıyor. Kadına ulaşmanın kanalı olarak ikinci başlıktaki dayanışma ağlarına dayanıyor. Bir sonraki başlıkta bu ağların nasıl kurulacağını ayrıca ele alacağım. Yerel hibrit nokta fikri, üçüncü başlıktaki bakım meselesiyle de kesişiyor, çünkü o noktada bir çocuk köşesi olması birinci kümenin gelebilmesinin şartı. Ve aynı yerel nokta, ileride kamusal katılımı konuştuğumda dördüncü kümedeki kadının evden çıkıp sesini bulduğu ilk eşik olarak yeniden karşımıza çıkacak.

Sonunda kuracağım modelde bu başlık iki bileşeni birden besliyor. Esnek ve asenkron kapasite, ikinci bileşen. Kadına ulaşmanın yerel ve ilişkisel kanalı ise birinci bileşenle, yani köprü kurucu sosyal sermayeyle iç içe. Yani esnek öğrenmeyi etkili kılan şey, çoğu zaman teknolojinin kendisi değil, onu doğru kümeye taşıyan insan ve mekân.

Kadınları güçlendiren dayanışma ağları nasıl tasarlanır?

İkinci başlıkta dayanışma ağlarının kadını neden güçlendirdiğini anlatmış, bir ayrım yapmıştım. İçe dönük dayanışma teselli eder ama çukurda tutabilir. Dışa açan dayanışma fırsata bağlar. Şimdi o ayrımı bir tasarım sorusuna çeviriyorum. Mesele "ağ kuralım mı" değil. Mesele, hem sosyal hem ekonomik katılım üreten bir ağ nasıl kurarız. Çünkü çoğu iyi niyetli girişim, sıcak ama kapalı bir oda yaratıp orada kalıyor. Ve baştan söyleyeyim. Tek bir ağ dört kümeyi birden taşımıyor. Ağın dokusu, hangi kümeyi içeri çekmek istediğimize göre değişiyor.

Önce bir itiraf: ağ kurulmaz, beslenir

En sık yapılan hata, ağı yukarıdan inşa etmeye çalışmak. Bir kurum gelir, bir "mentorluk programı" açar, bir takvim koyar, katılım bekler. Birkaç ay sonra herkes dağılır. Çünkü güven takvimle kurulmuyor. Kadınların gerçekten güvendiği ağlar, çoğu zaman zaten oradadır. Komşuluk, akrabalık, mahalledeki bir kadın eli. Bizim işimiz sıfırdan bir yapı dikmek değil, var olan dokuyu görüp beslemek.

Dayanışma ağı kurulmaz, beslenir. Bahçıvan olun, mühendis değil.

Bunun pratik bir karşılığı var. Kurum, ağı dikte etmek yerine ona zemin sağlar. Güvenli bir mekân, küçük ama düzenli bir kaynak, dışarıyla bağlantı kuracak bir kolaylaştırıcı. Sonra geri çekilir ve ağın kendi kendine örgütlenmesine alan açar. Karmaşık sistem mantığının özü bu. Dayatılan yapı kırılandır, kendi kendine örgütlenen yapı dayanıklı.

Aynı ağ, her kümeye farklı giriyor

İkinci başlıktaki ayrım, tasarımın kalbinde duruyor. Bir ağ yalnızca duygusal destek verirse kadın orada rahatlar ama ilerlemez. Yalnızca soğuk bir yönlendirme bürosu olursa kadın oraya hiç ısınmaz. İşe yarayan ağ, ikisini aynı çatıda birleştiriyor. Önce kadını içeri alan sıcaklık, sonra onu dışarıya, fırsata, kuruma, piyasaya bağlayan köprü. Ama bu iki yüzün hangisinin önce geleceği kümeye göre değişiyor ve asimetri tam burada.

İkinci kümedeki cesareti kırılmış mezun, içe dönük tesellide boğulma riski en yüksek olan. Ona ağın köprü yüzünü öne çıkarmak gerekiyor, çünkü zaten becerisi var, eksik olan kapı. Dördüncü kümedeki norm engelli genç kadın için sıralama tersine dönüyor. Ona önce güvenli, içe dönük bir alan, kendi sesini bulacağı bir oda gerekiyor, köprü ancak güven kurulduktan sonra işe yarıyor. Birinci kümedeki bakım yüklü kadın için ağın en kıymetli yüzü, ortak bakımı ve iş bilgisini birlikte taşıyabilmesi. Üçüncü kümedeki eşikteki genç içinse ağ, akran dayanışmasıyla okuldan kopmayı yavaşlatan bir tutamak. Aynı ağ kavramı, dört kümeye dört farklı yüzünü dönüyor.

Bunu katmanlı bir mentorlukla kurabiliriz. Yatay katman, yani aynı durumdaki akranlar, aidiyeti ve "yalnız değilim" duygusunu verir. Dikey katman, yani biraz önde olan bir rol model, "oraya gidilebilirmiş" inancını taşır. Kurumsal çapa, yani işe, kaynağa, karara erişimi olan bir bağ ise kapıyı açar. Üç katman bir arada olduğunda ağ hem ısıtır hem taşır.

Ekonomik bir omurga olmadan ağ sosyal kalır

Masanın asıl sorusu "sosyal ve ekonomik hayata katılım" diyor. Burada çoğu tasarım yarıda kalıyor. Çünkü gelir hattına dokunmayan bir dayanışma, ne kadar güçlü olursa olsun sosyal kalıyor.

Gelir hattına dokunmayan dayanışma sosyal kalır. Ekonomik katılım için ağın bir ekonomik omurgası olmalı.

Bu omurga somut bir şey. Bir kooperatif, ortak bir üretim ve satış kanalı, toplu alım gücü, pazara ve küçük krediye erişim. Üçüncü başlıkta kooperatiflerin hem işi hem çocuk bakımını birlikte örgütleyebildiğini söylemiştim. İşte ağın ekonomik ayağı tam burada ve bu özellikle birinci kümeye birebir uyuyor. Kadınlar bir araya gelip yalnızca dertleşmiyor, birlikte üretiyor, birlikte satıyor, birlikte pazarlık ediyor. Dayanışma, gelire dönüştüğü an güçlenme somutlaşıyor. İkinci kümedeki mezun için ise ekonomik omurga farklı bir biçim alabilir. Ortak bir iş ağı, referans zinciri, birlikte girişim. Omurganın türü kümeye göre değişiyor, ama omurgasız ağ her kümede sosyal kalıyor.

Tasarımın vazgeçilmezleri

Bütün bunları topladığımda, gerçekten güçlendiren bir ağın birkaç şartı beliriyor.

Yerelden doğmalı, dayatılmamalı. Kadının zaten güvendiği dokudan büyümeli. Kurum onu beslemeli, sahiplenmemeli.

Fiziksel bir evi olmalı. Bir önceki başlıkta konuştuğum yerel hibrit nokta, bu ağın da evi olabilir. Güvenli, ulaşılabilir, çocuğun bırakılabileceği bir köşesi olan bir mekân. Güvenlik ve bakım, katılımın ön şartı. Bunlar yoksa birinci ve dördüncü küme zaten gelemes.

Kapı açıcı olmalı, kapı bekçisi değil. Ağın görevi bilgiyi, tanışıklığı, referansı paylaşmak. Kendi konfigürasyonel çalışmalarında gördüğüm gibi, bu ilişkisel bağ çoğu zaman gerekli koşul. Beceri tek başına istihdama dönüşmüyor, güvenilen bir ağdan geçince dönüşüyor.

Liderliği dağıtmalı. Tek bir karizmatik kişiye ya da tek seferlik bir hibeye bağlı ağ, o kişi ya da para gidince çöker. Liderlik kadınlar arasında paylaşıldığında ağ hem ayakta kalıyor hem de kadınlara sahiplik, yani fail olma duygusu veriyor.

Bir uyarı: her ağ kapsayıcı değildir

Dürüst olmam gerek. Bir ağ kurmak, onun adil olacağı anlamına gelmez. Kendi haline bırakılan ağlarda çoğu zaman en sesli, en avantajlı kadınlar öne çıkar. En kilitli, en sessiz kadın yine dışarıda kalır. Bu özellikle dördüncü kümeyi vurur, çünkü o zaten en görünmez olan. Tasarımın bilinçli olarak en dezavantajlıyı içeri çekmesi gerekiyor, yoksa ağ, var olan eşitsizliği kendi içinde yeniden üretir. Aynı şekilde, yalnızca dertleşen ve çaresizliği normalleştiren bir ağ, kadını çıkışa değil kabullenişe götürebilir. İşe yarayan ağ, acıyı paylaşırken bile yüzünü dışarıya, fırsata dönük tutandır.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, ikinci başlığın "neden" sorusunu "nasıl" tasarıma çeviriyor. İkisini birlikte okumak gerekiyor. Ağın fiziksel evi, bir önceki başlıktaki yerel hibrit noktayla aynı. Esnek öğrenmeyi kadına taşıyan kanal da bu ağ. Ekonomik omurga fikri, üçüncü başlıktaki kooperatif ve bakım meselesiyle iç içe. Ve bu ağ, bir sonraki başlıkta kamusal katılımı konuştuğumda özellikle dördüncü kümedeki kadının evden çıkıp sesini bulduğu ilk eşik olarak yeniden karşımıza çıkacak, çünkü kamusal alana çoğu kadın tek başına değil, bir ağın içinde adım atıyor.

Sonunda kuracağım modelde bu ağlar, ilişkisel emek odaklı köprü kurucu sosyal sermaye adıyla birinci bileşen. Ama bu başlıkta eklediğim şey, o bileşene bir ekonomik omurga taktım. Ağ yalnızca insanı insana değil, insanı gelire de bağlamalı. Kurumun rolü ise dördüncü bileşenle, yani kurumsal kapsayıcılıkla örtüşüyor. Çünkü kurumun burada işi kurmak değil, beslemek ve geri çekilmek.

Kamusal alana güvenli ve güçlü katılım nasıl tasarlanır?

Bu sorunun içinde iki kelime var ve ikisini ayrı ayrı düşünmezsek tasarımı kaçıırız. Güvenli ve güçlü. Güvenli olmadan kadın kamusal alana hiç çıkmaz. Güçlü olmadan çıktığı yerde yalnızca süs olur. İkisini birden kurmak, bu başlığın asıl işi. Ve bu başlık, çerçevede tanımladığım dördüncü kümenin, norm ya da izin engelli genç kadının, tam merkezde durduğu yer. Çünkü onun kilidi bakım değil, faillik. Kamusal alana çıkış da onun için bir konfor değil, kilidin kendisini açan anahtar.

Önce kamusal katılımın ne olduğunu yerli yerine koyayım. Bir kadının karar süreçlerine girmesi, aslında sistemin makro katmanına dokunması, oyunun kurallarını kendi lehine yeniden yazmaya başlamasıdır. İlk başlıkta özerklikten söz etmiştim. Kamusal katılım, o özerkliğin sistemi değiştiren bir güce dönüştüğü yer. Kadın masada yoksa politikalar erkek normuna göre kuruluyor ve bakım yükü görünmez kalıyor. Buna kurumsal körlük diyorum. Görünmeyen sorun çözülmez ve kadın orada olmadığında sorunu görecektir göz de orada olmuyor.

Güvenli: katılımın ön şartı

Kadını kamusal alana çağırmadan önce, o alanı onun için güvenli kılmak gerekiyor. Bu iki katmanlı bir mesele.

Birincisi fiziksel güvenlik. Toplantının yapıldığı yer, oraya giden yol, akşam karanlığı, taciz riski. Bir kadın güvenli hissetmediği bir mekâna gitmez, gitmesi de beklenemez. Bu yüzden gündüz saatleri, güvenli ve tanıdık mekânlar, ulaşımın çözülmüş olması katılımın ön şartı. Üçüncü başlıkta konuştuğumuz çocuk bakımı da burada karşımıza çıkıyor. Toplantıda bir çocuk köşesi yoksa, birinci kümedeki çocuklu kadın zaten gelemmez.

İkincisi sosyal güvenlik. Yani kadının görünür olduğu için cezalandırılmaması. Bu katman dördüncü küme için belirleyici. Aile ve çevre, kamusal alanda boy gösteren kadını yadırgıyorsa, kadın o riski almıyor. Bu yüzden katılımı meşru kılmak gerekiyor. Aileyi, mahalleyi, kanaat önderlerini sürecin dışına itmek yerine işin içine katmak. Kadının görünürlüğünün bir tehdit değil, hanenin de yararına bir şey olduğunu görünür kılmak. Sosyal lisans tam olarak bu. Dönüşümün yerelde kabul görmesi. Dördüncü kümenin kilidini açan da çoğu zaman doğrudan kadına değil, onun etrafındaki norma dokunmaktan geçiyor. İşte asimetri burada, çünkü kreş ya da kurs bu kilide hiç değmiyor.

Güçlü: kotadan öteye

Güvenliği sağladık diyelim. Kadın geldi, masaya oturdu. İş burada bitmiyor. Çünkü masada olmak ile masada söz sahibi olmak aynı şey değil.

Kota kadını odaya sokar. Kuralları değiştirme gücü onu masada söz sahibi yapar.

Kota değerli bir başlangıç, kapıyı açıyor. Ama tek başına bırakılırsa çoğu zaman bir süse dönüşüyor. Kadın çağrılıyor, fotoğrafta yer alıyor, sonra asıl kararlar başka yerde alınıyor. Buna temsilî katılım deniyor ve gerçek güçlenme üretmiyor. Güçlü katılım için kotanın ötesine geçen yapısal süreçler gerekiyor. Gündemi belirleme yetkisi, üzerinde söz sahibi olduğu bir bütçe, kendisine sunulan hizmetleri birlikte tasarlama imkânı.

Kadını hizmetin alıcısı olmaktan çıkarıp tasarımcısı yapmadıkça, katılım süsten ibaret kalır.

İşte bu başlığın en güçlü hamlesi bu. Kadınları, kendileri için kurulan yerel merkezlerin ve politikaların pasif "hizmet alıcısı" olmaktan çıkarıp aktif tasarımcısı, yani faili konumuna getirmek. İlk başlıktaki özerklik ve ikinci başlıktaki dağıtılmış liderlik tam burada buluşuyor. Kendisi için tasarlanan bir şeyi tasarlayan kadın, hem o hizmeti gerçeğe daha yakın kılıyor hem de kendi failliğini inşa ediyor. Bu, dördüncü kümenin faillik kilidini içeriden açan en doğrudan müdahale.

Bir merdiven olarak katılım

Bir noktayı atlamayalım. Evde yalnız oturan bir kadın doğrudan belediye meclisine gitmiyor. Bu beklenti gerçekçi değil. Katılım bir merdiven ve basamakları var. Üstelik bu merdivene her küme farklı basamaktan biniyor.

İlk basamak, ikinci başlıkta konuştuğumuz dayanışma ağı ve yerel nokta. Kadın önce orada, güvendiği bir çevrede sesini buluyor. Dördüncü kümedeki kadın için bu ilk basamak çoğu zaman tek gerçekçi başlangıç. Doğrudan üst basamak ona kapalı. İkinci kümedeki mezun ise daha yukarıdan, doğrudan bir kurul ya da meslek ağından girebilir, çünkü onun engeli izin değil, kapı. İkinci basamak, mahalle düzeyinde bir komite, bir karar kurulu, bir bütçe tartışması. Üçüncü basamak, daha geniş kurumsal masalar. Bu merdiveni kurmadan kadından doğrudan en üst basamağa atlamasını beklersek, çoğu kadın hiç başlayamaz. Tasarımın işi, basamakları döşemek ve her basamakta kadının bir öncekinden aldığı güveni bir sonrakine taşımasını mümkün kılmak.

Burada güzel bir geri besleme döngüsü de var. Bir kadın kamusal alanda görünür hale geldikçe, onu gören genç kadınların beklentisi yükseliyor. "Oraya bir kadın gidebiliyormuş" bilgisi, yeni neslin tavanını kalıcı olarak değiştiriyor. Bu özellikle üçüncü kümeye, eşikteki gence dokunuyor. Gördüğü örnek, onun da tavanını yükseltip okuldan kopmasını yavaşlatabiliyor. Yani bugün bir kadının masaya oturması, yarın on kadının oraya talip olmasının tohumu. Görünürlük, kendini çoğaltan bir kuvvet.

Bir uyarı: çağırmak yetmez

Dürüst olayım. Kadınları çağırıp süsleme olarak kullanmak, çağırmamaktan bazen daha zararlı. Çünkü kadın bir kez çağrılıp sözü dinlenmeyince, "demek ki gerçekten bizi istemiyorlar" inancı pekişiyor ve bir daha gelmiyor. Bu, ikinci ve dördüncü kümenin zaten taşıdığı kırılmış güveni bir kat daha derinleştiriyor. Aynı şekilde, güvenliği çözmeden yapılan bir katılım çağrısı, kadını bir riskin içine itmek anlamına geliyor. O yüzden bu alanda yarım iş, çoğu zaman hiç iş yapmamaktan kötü. Ya güvenli ve gerçek bir söz hakkıyla kuralım, ya da kadını sahte bir vitrine çağırmayalım.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, birinci oturumun dört alanını bir merdivene diziıyor. Özerklik kıvılcımı, dayanışma ağı dokusu, esnek öğrenme ve istihdam yük hafifletmesi. Hepsi bu son basamağa, kadının sistemin kurallarına dokunduğu yere çıkıyor. İkinci başlıktaki ağ ve bir önceki başlıktaki yerel nokta, bu merdivenin ilk basamağı, özellikle dördüncü küme için. Üçüncü başlıktaki bakım ve güvenlik, birinci küme için katılımın ön şartı olarak burada yeniden karşımıza çıktı.

Sonunda kuracağım modelde bu başlık iki yere dokunuyor. Kadını tasarımcı yapma fikri, birinci bileşendeki failliği ve dördüncü bileşendeki kurumsal kapsayıcılığı birleştiriyor, çünkü kurum artık kadın için değil, kadınla birlikte tasarlıyor. Ve mikro dokunuş dediğim kaldıraç, yani kadınların karar mekanizmalarına yapısal olarak entegre edilmesi, tam olarak bu başlığın önerisi. Kamusal katılım, özellikle dördüncü küme için güçlenmenin hem sonucu hem de onu kalıcı kılan motoru.

İstihdama geçişi kolaylaştıran çalışma koşulları nasıl düzenlenir?

Üçüncü başlıkta birinci küme için bağlayıcı kısıtın zaman ve bakım olduğunu söylemişim. Şimdi madalyonun diğer yüzüne, işin kendisine bakıyorum. Çünkü kadını işe hazır hale getirsek bile, iş onu kabul edecek biçimde tasarlanmamışsa, kapıdan girer ve kısa sürede geri çıkar. Bu başlığın derdi, kadını değil işyerini düzeltmek. Ve bu başlık özellikle iki kümeyi ilgilendiriyor. İşe geçmeye en yakın olan birinci ve ikinci küme. Üçüncü küme henüz eğitimde, dördüncü kümenin önündeki engel ise işyeri değil izin. O yüzden bu başlığın çözümleri onlara dolaylı dokunuyor.

Önce bir yanlış varsayımı bırakalım. İstihdama geçişi çoğu zaman bir an gibi düşünürüz. Kadın işe girdi, mesele bitti. Oysa geçiş bir an değil, kırılgan bir köprü. Üzerinden geçilirken çökebilir. Bir kadının işe girmesi kadar, bir yıl sonra hâlâ o işte olması da önemli. Kendi alanımdaki verilerde gördüğüm en çarpıcı şeylerden biri buydu. İnaktif kadınların büyük kısmı bir yıl sonra da inaktif kalıyor. Demek ki tek seferlik bir giriş, koşullar tutmazsa kendiliğinden geri dönüyor.

İşe girişi değil, bir yıl sonra hâlâ işte olmayı ölçelim.

Arz değil, talep tarafını düzenlemek

Politikaların neredeyse tamamı kadını hedef alır. Eğit, motive et, beceri kazandır. Hepsi gerekli ama hepsi arz tarafı. Oysa kadın hazır olsa bile, işyeri onun gerçeğine göre kurulmamışsa geçiş tutmuyor. O yüzden bu başlıkta gözümü işverene, işyerine ve kurallara çeviriyorum.

Kadını işe hazırlamak yetmez. İşyerini kadına uygun hale getirmek gerekir.

Bu, ikinci başlıktan beri tekrarladığım bir fikrin somut hali. Genç kadını sisteme uydurmaya çalışmak yerine, sistemi kapsayıcı kılmak. Çalışma koşulları söz konusu olduğunda bu, somut birkaç düzenleme demek. Ve bu düzenlemelerin hangisinin öne çıkacağı kümeye göre değişiyor. Birinci kümede öngörülebilir mesai ve bakım uyumu, ikinci kümede ise giriş eşiğini düşüren ve umudu onaran kademeli bir başlangıç belirleyici.

Geçiş mümkün kılan koşullar

Birincisi öngörülebilir ve makul mesai. Birinci kümedeki bir annenin çocuk bakımını sürekli değişen bir vardiyaya göre kurması imkânsız. Mesai belli ve önceden bilinir olmadığında, kadın işi değil, bakım düzenini kaybediyor. Sonunda işten çıkıyor. Öngörülebilirlik, çoğu zaman ücret artışından bile değerli.

İkincisi güvenceli esneklik. Üçüncü başlıkta esnekliğin iki yüzünü ve onun nasıl bir emek gettosuna dönüşebileceğini konuşmuştuk. Burada yalnızca işin düzenleme tarafını ekliyorum. Yarı zamanlı ya da esnek pozisyonlar sigortalı, asgari hakları korunmuş, her an bitmeyen işler olmalı. Bu güvenceyi düşürdüğümüz an, esneklik özgürlük değil yeniden tuzak oluyor.

Üçüncüsü işe giriş eşiğini düşürmek. Uzun süre evde kalmış bir kadın, doğrudan tam zamanlı, tempolu bir işe atlayamıyor. İşe alıştırma dönemleri, mentorlu yerleştirme, kademeli olarak tam zamanlıya geçiş, o ilk eşiği aşılabılır kılıyor. İlk başlıkta konuştuğum küçük ustalık deneyiminin istihdam tarafındaki karşılığı bu. Kadın küçük bir başarıyla başlıyor, güveni birikince yükünü artırıyor. Bu koşul ikinci küme için kritik, çünkü cesareti kırılmış mezunun yeniden başvurma cesareti, ancak küçük ve güvenli bir başlangıçla geri geliyor.

Dördüncüsü güvenli ve adil işyeri. Tacizden arınmış, şikayet mekanizması işleyen bir ortam, kadının işte kalıp kalmayacağını doğrudan belirliyor. Buna ücret adaletini de eklemek gerekiyor. Aynı iş aynı ücret. "Kadın işi" diye düşük ücreti normalleştirirsek, kadın çalışıyor ama yoksul kalıyor. Bu da sürdürülebilir bir geçiş değil.

Beşincisi erişim. Eve yakın istihdam ve güvenli ulaşım, bütün bu koşulların ön şartı. Mesai mükemmel olsa bile iş eve uzaksa ve yol güvenli değilse kadın gidemiyor. Kırsallık kesişen koşulu burada doğrudan devreye giriyor. Uzaklık arttıkça bütün diğer koşullar anlamını yitiriyor.

İşvereni doğru teşvik etmek

İşveren tarafında en sık kullanılan araç teşvik. İlk kez ya da doğum sonrası işe alınan kadın için sigorta priminde destek değerli. Ama tasarımına dikkat etmek gerekiyor. Teşvik yalnızca işe almaya bağlanırsa, "al, teşviki kullan, bırak" davranışını ödüllendirebilir. Bunun yerine teşviki sürekliliğe, yani kadının işte kalmasına bağlamak gerekiyor. İşe alındıktan bir yıl sonra hâlâ çalışıyorsa devam

eden bir destek, hem işvereni elde tutmaya teşvik eder hem de bizim asıl ölçmek istediğimiz şeyi, kalıcılığı büyütür.

Kötü koşul, hiç işten kötü olabilir

Dürüst bir uyarıyla bitireyim. Sömürücü koşullarda sunulan bir iş, kadını bazen hiç iş bulamamaktan daha kötü bir yere koyuyor. Çünkü kadın deniyor, tükeniyor, hakları çiğneniyor ve "ben denedim, olmadı" inancıyla geri çekiliyor. Bu inanç, ilk baştaki kilidi daha da sıkıyor ve ikinci kümede umudu büsbütün eritiyor. O yüzden çalışma koşulu meselesini bir ayrıntı gibi görmemeliyiz. İşin niteliği, işin varlığı kadar belirleyici. Amacımız kadını herhangi bir işe sokup istatistikten düşürmek değil. Onu tüketmeyen, sürdürülebilir bir işe bağlamak. Kendi çalışmalarımda sürdürülebilir kariyeri oluşturan şeyin gelir değil, sağlık, esenlik ve hayata kalan yer olduğunu gördüm. Bu, kadın istihdamı için de aynen geçerli.

İkinci oturumu kapatırken

Bu dördüncü başlıkla ikinci oturumun dört tasarım sorusunu da gezmiş olduk. Geriye dönüp bakınca, dört başlığın aslında tek bir konfigürasyonun parçaları olduğunu görüyorum. Esnek öğrenmenin kadına etkili ulaşması, kadını işe hazırlayan arz tarafı. Dayanışma ağları, hem destek hem ekonomik omurga. Kamusal katılım, kadının kurallara dokunduğu yer. Çalışma koşulları ise, kadının girdiği kapının ardında onu tutacak ya da geri itecek talep tarafı. Dördü ayrı ayrı yetmiyor. Arz hazır ama talep kapalıysa, ya da kapı açık ama koşullar kadını eziyorsa, geçiş çöküyor.

Ve bu dört tasarımın her biri farklı bir kümeye daha çok dokunuyor. Ulaşma tasarımı en çok görünmez ikinci ve dördüncü kümeye, ağlar dört kümeye birden farklı yüzlerle, kamusal katılım en çok dördüncü kümeye, çalışma koşulları ise işe en yakın birinci ve ikinci kümeye. Bütünlük, bu dağılımın bilinçli kurulmasında. Sonunda kuracağım modelde bu başlık, dördüncü bileşenin, yani kurumsal kapsayıcılığın çekirdeği. Çünkü asıl önerdiğim şey bu. Kadını piyasaya uydurmaya çalışmayı bırakıp piyasayı kadına uygun hale getirmek. Bir sonraki oturumda artık bütün bu parçaları tek bir modelde birleştireceğim. Öncelikli alan hangisi, öncelikli grup kim, modelin tek cümlelik amacı ne, vazgeçilmez bileşenleri neler. İki oturumdur tek tek topladığımız tuğlaları, üçüncü oturumda bir bina hal

Öncelikli müdahale alanı hangisidir?

İki oturum boyunca dört güçlenme alanını ve dört tasarım sorusunu tek tek gezdik. Şimdi bu tuğlaları bir binaya dönüştürme zamanı. İlk soru da en zorlarından. Bütün bunların içinde önceliği nereye veririz?

Burada baştan bir tuzağı işaret etmek istiyorum. Karmaşık bir sistemde "şu alana odaklanalım, gerisini sonra düşünürüz" demek, eski değişken mantığına geri dönmektir. Çünkü alanlar birbirinden bağımsız değil, biri eksik kalınca diğerleri de boşa düşüyor. O yüzden önceliği bir alan olarak değil, bir kaldıraç olarak düşünmemiz gerekiyor. Ama bir tuzak daha var ve çerçevedeki dört küme tam da onu hatırlatmak için orada. Tek bir kaldıraç dört kümeyi birden açmıyor.

Öncelik bir alan değil, bir kaldıraçtır. Ama tek bir kaldıraç değil. Her kümenin kendi kilidini açan, ortak bir kapıdan dallanan kaldıraçlar.

Her kümenin bağlayıcı kısıtı farklı

Kaldıracı bulmak için sisteme bakıp şunu sormak gerekiyor. Hangi engel kaldırıldığında geri kalan her şey aniden mümkün hale geliyor? Eski bir taslakta bu soruya tek bir cevap vermiştim. Bakım yükü. Ama dört kümeyi ciddiye alınca bu cevabın yalnızca birinci küme için doğru olduğunu görüyorum. İşte düzeltmem gereken nokta tam burası.

Birinci kümede, bakım yüklü kadında, bağlayıcı kısıt gerçekten bakım. Kreş onu çözüyor. İkinci kümede, cesareti kırılmış mezunda, kısıt bakım değil. Eriyen umut ve dışarıya açılan bir köprünün yokluğu. Üçüncü kümede, eşikteki gençte, kısıt henüz oluşmamış bir kilit değil, kopmakta olan bir bağ. Oradaki iş önleme. Dördüncü kümede, norm engelli kadında, kısıt çocuk da değil umut da değil. İzin ve faillik. Dört kümeye tek bir kreşle gitmek, üçünde boşa düşmek demek. Asimetrik nedensellik tam olarak bunu söylüyordu. Bir kümeyi açan kaldıraç, bir diğerinde işlemiyor.

Ortak kapı: yerel ilişkisel çapa

Peki dört farklı kilit varsa, ortak bir öncelik nasıl mümkün? Cevap, tek bir kaldıraçta değil, dört kümeye de değen tek bir kapıda. O kapı, iki oturumdur tekrar tekrar karşımıza çıkan yerel ilişkisel çapa. Kadının güvendiği bir ağ, bir mahalle noktası, bir mentor, bir rehber.

Çünkü bu çapa, dört kümenin hepsine değen tek şey. Bakım yüklü kadını kreşe o bağlıyor. Cesareti kırılmış mezunu köprüye o taşıyor. Eşikteki genci okulda tutacak akran bağını o örüyor. Norm

engelli kadına evin içinden ulaşan güvenli eli o uzatıyor. Yani önceliği bir kümenin kaldıracına değil, dört kümeye de açılan bu ortak kapıya veriyorum. Çapa kurulduktan sonra, her kümeye kendi kaldıracı oradan dallanıyor.

Önce dört kümeye de değen kapıyı kur. Yerel ilişkisel çapa. Kaldıraçlar oradan dallanır. Kreş birine, köprü diğerine, izin çalışması bir başkasına.

Öncelik, gözden çıkarmak değildir

Son bir incelik. Önceliği yerel çapaya ve oradan dallanan küme-özel kaldıraçlara vermek, hiçbir alanı gözden çıkarmıyor. Bu, sıralama meselesi. Önce dört kümeye de ulaşabilen kapıyı kuruyoruz, çünkü o olmadan hiçbir kaldıraç doğru kadına ulaşmıyor. Sonra her kümeye bağlayıcı kısıtını açan dokunuşu yapıyoruz. Birinci günde her şeyi her yerde kurmak şart değil. Vazgeçilmez olan, çapanın dört kümeye de uzanması ve her kümenin kendi kaldıracını zamanla bulması.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, modelin önceliğini belirledi. Dört kümeye değen yerel ilişkisel çapa ve oradan her kümeye dallanan ayrı kaldıraçlar. Eski taslaktaki "tek kaldıraç bakımdır" cevabını burada bilinçli olarak düzelttim. Bakım birinci kümenin kaldıracı, modelin tamamının değil. Bir sonraki soru, bu çapayı önce kime uygulayacağımızı, yani öncelikli grubu soruyor ve orada dört küme arasında da bir öncelik kuracağım. Onu izleyen sorularda modelin tek cümlelik amacını, vazgeçilmez bileşenlerini ve aktörlerini kuracağım. Buradaki ortak kapı, o modelin de kalbinde duracak. Önce dört kümeye uzanan çapa, sonra her kümeye kendi kilidini açan dokunuş.

Eve kapanmadan güçlenmeye: dört küme, dört kapı

■ kilitlenme

Asimetri: her kümenin kendi kaldırıcı vardır; birini açan dokunuş diğerinde boşa düşer (kreş K1'i açar, K4'ü açmaz).

Şema 1 · Eve kapanmadan güçlenmeye: dört küme, eş-sonluluk ve asimetri.

Model hangi genç gruplara öncelik vermeli?

Bir önceki başlıkta önceliği bir kaldırıcı olarak, daha doğrusu dört kümeye değen bir kapı ve oradan dallanan kaldırıcılar olarak tanımladım. Şimdi o kapıyı önce kime açacağımız sorusu var. Kaynak sınırlı. Herkese aynı anda ulaşamayız. O yüzden bir öncelik gerekiyor. Ama bu önceliği nasıl tanımladığımızı, çerçevedeki dört kümeyi hatırlarsak, hiç de masum bir teknik karar değil.

İlk refleks, tek bir değişkenle hedeflemek olur. "Tüm genç kadınlar" deriz, bu çok geniş. "Kırsaldaki kadınlar" deriz, bu da kaba. Çünkü daha en başında söylediğim gibi, tek bir profil yok. Dört küme var. Bu yüzden öncelikli grubu bir değişkenle değil, kümeler arası ve küme içi bir önceliklerle tanımlamak gerekiyor.

Öncelikli grubu tek bir değişkenle değil, dört küme içinden seçeriz. En kilitli, en görünmez ve kaldıraca en duyarlı olan.

Üç ölçüt, dört küme

Önceliği üç ölçütün kesişiminde arıyorum ve bu üç ölçüt aslında dört kümeyi bir öncelik sırasına diziyo.

Birincisi kilitlenme derinliği. En çok hangi kadın çekici durumun içinde sıkışmış? Burada öne çıkan iki küme var. Dördüncü kümedeki norm engelli kadın, çünkü onun kilidi en içeride, faillikte ve

birinci kümedeki bakım yüklü kadın, çünkü onun yükü en somut. İkisi de derin kilitli, ama farklı kilitlerle.

İkincisi görünmezlik. İkinci oturumda söylediğim ilkeyi hatırlayalım. En çok ihtiyaç duyan kadın, çoğu zaman hiçbir kuruma kayıtlı olmayan, başvuracak hali kalmamış olandır. Bu ölçüt en çok ikinci ve dördüncü kümeyi öne çıkarıyor. Cesareti kırılmış mezun istatistikte yok, çünkü artık iş aramıyor. Norm engelli kadın da yok, çünkü hiç görünür olmadı. İkisi de programların radarında değil. Onları önceliğe almak, proaktif ulaşmayı, yani onları aramayı gerektiriyor.

Üçüncüsü kalıcı yaralanma riski. Henüz tam kilitlenmemiş ama eşikte olanlar. Bu doğrudan üçüncü küme. On beş on dokuz yaşında, eğitimden kopma noktasına gelmiş genç kadınlar. Bunları önceliğe almak bir önleme yatırımı, çünkü kilitlenmeden tutmak, sonradan çıkarmaktan hem çok daha ucuz hem çok daha kalıcı. Bir genç bu eşikte tutulamazsa, birkaç yıl içinde diğer üç kümeden birine kayıyor.

Bu kümeyi defalarca "önleme meselesi" diye andım, ama dürüst olmak gerekirse somut tasarımı net koymadım. Burada kapatayım. Eşikteki genç için birincil kaldıraç, eğitimle bağını koparmadan sürdürebileceği modüler ve yığılabilir bir öğrenme yolu, çünkü onu kaybeden şey çoğu zaman büyük bir kriz değil, sınıfta geri kalıp sessizce kopması. İkincil destek ise rehber öğretmen üzerinden kurulan bir akran bağı. Gencin okuldan kopmasını yavaşlatan, "yalnız değilim" duygusunu veren yatay bir tutamak. Bu ikisinin önüne de bir erken uyarı koymak gerekiyor. Devamsızlığın, not düşüşünün, geri çekilmenin fark edildiği an müdahale etmek. Çünkü eşikte yapılacak küçük bir dokunuş, kilitlendikten sonra gereken büyük müdahaleden hem ucuz hem kalıcı. Bu kümeye geç kalmamanın somut karşılığı bu üçlü. Modüler öğrenme, akran bağı, erken uyarı.

Bu üç ölçüt birbirini dışlamıyor. Aksine, model birkaç cephede birden çalışmalı. Bir yandan zaten kilitlenmiş ve görünmez olanı, yani ikinci ve dördüncü kümeyi bulup çıkarmak, bir yandan eşikteki, yani üçüncü kümeyi kilitlenmeden tutmak, bir yandan da en somut kaldırıca sahip birinci kümeyi harekete geçirip sistemin işlediğini göstermek.

Anti-vitrin ilkesi

Burada dürüst bir uyarı yapmam gerekiyor, çünkü bu en sık düşülen tuzak. Kaynak sınırlı olunca programlar, sonuç almak için kolay olana yöneliyor. Zaten hazıra yakın, motivasyonu yüksek, bir iki dokunuşla iş bulacak kadını seçip "bakın kaç kişiyi yerleştirdik" diyor. Buna kaymak alma deniyor ve en muhtaç kadını, yani çoğu zaman ikinci ve dördüncü kümeyi, hep dışarıda bırakıyor.

Kolay olanı değil, en kilitli olanı seçmek. Vitrin için yardım, en görünmez kümeyi hep dışarıda bırakır.

Bu yüzden modelin başarısını, kaç kadına ulaştığıyla değil, hangi kümeden kaç kadına ulaştığıyla ölçmek gerekiyor. En kilitli, en görünmez kümeye dokun

Modelin amacı tek cümleyle

Bir modeli en zorlayan an, onu tek cümleyle sığdırmaya çalıştığınız andır. Çünkü o tek cümle, geri kalan her şeyin pusulası olur. Önceki bütün başlıklarda söylediklerimi damıtınca, modelin amacını şöyle ifade ediyorum.

Eve kapanma kilitlenmesini kırıp, genç kadınların dağıtılmış faillik ağları içinde kendi kendine örgütlenebildiği ve eş-sonluluk ilkesiyle farklı kümelerin farklı yollardan sürdürülebilir esenliğe ulaşabildiği ekolojik bir yaşam zemini kurmak.

Bu cümle kulağa yüklü geliyor, farkındayım. Ama her kelimesi bir öncekinin taşıdığı tezi sırtlıyor. Süslemek için değil, taşımak için orada. Birkaçını açayım.

Cümlenin yükü

"Kilitlenmeyi kırmak" diyorum, "kadını işe sokmak" demiyorum. Çünkü baştan beri savunduğum şey, sorunun bir tembellik ya da motivasyon eksikliği değil, bir çekici durum olduğu. Amaç, kadını bir hedefe itmek değil, onu tutan kuvveti gevşetmek.

"Dağıtılmış faillik ağları" diyorum, "bireysel çaba" demiyorum. Çünkü güçlenme kadının tek başına başaracağı bir şey değil. Aile, mentor, kurum, hepsi failliğin bir parçası. Kadını yalnız bırakıp "kendini kurtar" demek, sorunun kendisini tekrar etmektir.

"Kendi kendine örgütlenme" diyorum, "dayatılan yapı" demiyorum. Çünkü dayatılan ağlar kırılğan, kendi dokusundan büyüyenler dayanıklı. Kurumun işi kurmak değil, beslemek ve geri çekilmek.

"Farklı kümeler, farklı yollar" diyorum, "tek reçete" demiyorum. Bu, cümleyle bilerek eklediğim yer. Çünkü tek bir güçlenmiş kadın profili olmadığı gibi, tek bir kilitlenme yolu da yok. Bakım yüklü kadın, cesareti kırılmış mezun, eşikteki genç, norm engelli kadın. Dördü de aynı çekici durumda, ama dört ayrı kapıdan girmiş. Amaç cümlesi bu çoğulluğu kabul etmeli, herkesi tek bir güzergâha sokmamalı.

"Sürdürülebilir esenlik" diyorum, "istihdam" demiyorum. Çünkü amacımız kadını herhangi bir işe sokup istatistikten düşürmek değil. Kendi çalışmalarımda gördüğüm gibi, kalıcı olan şey gelir değil, sağlık, esenlik ve hayata kalan yer. Kadını tüketen bir işe bağlamak, onu kısa sürede geri kaybetmek demek.

"Ekolojik bir yaşam zemini" diyorum, "tek bir müdahale" demiyorum. Çünkü çözüm bir programda değil, bir ekosistemin onarımında. Tek tuğla değil, o tuğlaların durduğu zemin. Üstelik o zemin, dört kümeye de aynı anda ev sahipliği yapacak kadar geniş olmalı.

Bir de sade hali

Bu cümle akademik ve masada herkese aynı anda hitap etmeyebilir. O yüzden bir de günlük dile çevirdiğim halini yanına koyuyorum.

Amacımız genç kadınları zorla işe sokmak değil. Her birini evde tutan kilidin kendi türünü açıp, kendi yollarını kurabilecekleri güvenli bir zemin yaratmak.

İkisi aynı şeyi söylüyor. Biri kavramın hassasiyetini, diğeri sahanın sıcaklığını taşıyor. "Her birini evde tutan kilidin kendi türü" derken de dört kümeyi sade dile çevirmiş oluyorum. Hangisini kullanacağımız, karşımızdaki kişiye bağlı.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu tek cümle, önceki on başlığın çekirdeği. Kilitlenme kavramı birinci ve dokuzuncu başlıktan, dağıtılmış faillik ikinci başlıktan, farklı kümeler-farklı yollar çerçeveden ve birinci başlıktan, sürdürülebilir esenlik ise kendi sürdürülebilir kariyer çalışmamdan geliyor. Yani amaç cümlesi, dağınık duran bütün iplikleri tek bir düğümde topluyor. Bir sonraki başlıkta bu amacı taşıyacak vazgeçilmez bileşenleri sayacağım. Amaç "ne"yi söylüyorsa, bileşenler "neyle" sorusuna cevap verecek. Amaç ile bileşenler birbirini tutmazsa model dağılır, o yüzden bu cümleyi bir kez net koymak, geri kalan her tasarım kararını da disipline ediyor.

Modelin vazgeçilmez bileşenleri

Bir önceki başlıkta modelin amacını koydum. Şimdi o amacı taşıyacak parçaları sayıyorum. Ama bir uyarıyla başlayayım, çünkü bu liste yanlış okunmaya çok müsait. Aşağıdakiler bir kontrol listesi değil. Yani "şunu da yaptık, bunu da yaptık" diye tek tek işaretlenecek kutular değil.

Bunlar bir kontrol listesi değil, bir konfigürasyon. Birini çıkarın, sistem yeniden kilitlenir.

"Vazgeçilmez" kelimesini de bunun için kullanıyorum. Her biri, diğerlerinin etkisini mümkün kılan bir koşul. Biri eksik kaldığında, kalanlar tek başına sonuç üretmiyor. İki oturum boyunca tekrar

tekrar çarptığımız gerçek buydu. Burada onu modele çeviriyorum. Bir de şunu ekleyeyim. Dört bileşenin hepsi dört kümede de gerekli, ama her küme bu bileşenlere farklı bir kapıdan tutunuyor. Eş-sonluluk bileşen düzeyinde de geçerli.

Dört çekirdek bileşen

1. İlişkisel çapa ve köprü kurucu sosyal sermaye. Kadının güvendiği yerel bir ağ, bir mentor, bir kadın dayanışması. Ama yalnızca teselli eden değil, kadını dışarıya, fırsata ve gelire bağlayan bir ağ, yani bir ekonomik omurgası olan. Bu, kadının yalnızlığını kıran ve becerisini eyleme çeviren ilişkisel doku. Dört kümeye de değen tek bileşen bu. Cesareti kırılmış mezunu köprüye, norm engelli kadını evin içinden güvenli bir ele, bakım yüklü kadını ortak bakıma, eşikteki genci akran bağına o bağlıyor.
2. Esnek ve asenkron kapasite. Zaman ve mekân kilidini kıran hibrit öğrenme ve çalışma biçimleri. Kadına, kendi gününün içinde, çocuğunu bırakabildiği saatlerde, eve yakın ya da uzaktan ilerleyebileceği bir yol açan altyapı. Hem öğrenme hem çalışma tarafında aynı serbestlik. Bu bileşen en çok birinci ve üçüncü kümeye yarıyor. Bakım yüklü kadının parçalı zamanına ve eşikteki gencin eğitimde kalmasına.
3. Psikososyal donanım. İçsel kontrol odağı, dayanıklılık, hak farkındalığı. Kadının "ne yaparsam değişmez" inancını kıran, küçük başarılarla öz-yeterlik duygusunu besleyen destek. Çünkü kilitlenmiş bir kadının en çok eridiği şey çoğu zaman beceri değil, umut. Bu bileşen ikinci ve dördüncü kümenin kalbinde. Cesareti kırılmış mezunun eriyen umudunu ve norm engelli kadının elinden alınmış faillik duygusunu onaran şey bu.
4. Kurumsal kapsayıcılık. Kadını sisteme uydurmaya çalışmak yerine sistemi kadına uygun hale getiren düzenlemeler. Erişilebilir bakım altyapısı, güvenceli ve öngörülebilir çalışma koşulları ve kadının kendisi için kurulan hizmetlerin karar masasına oturması. Bu bileşen, yükü kadının sırtından alıp yapının üstüne koyuyor ve dördüncü kümenin norm kilidine ancak bu bileşenin sosyal lisans ayağı dokunuyor.

Ateşleyen kıvılcım

Bu dört bileşeni saydıktan sonra, üçüncü oturumun ilk başlığında konuştuğumuz kaldırıcı hatırlatmam gerekiyor. Bakım yükünün hafiflemesi, yani erişilebilir kreş. Bunu beşinci bir bileşen gibi listeye eklemiyorum bilerek. Çünkü o, diğerlerinin yanında duran bir parça değil, birinci küme için diğer üçünü ateşleyen kıvılcım.

Bakım, beşinci bir bileşen değil. Birinci küme için diğer dördünü ateşleyen kıvılcımdır.

Burada da kümeyi belirtmek şart, yoksa eski hataya düşeriz. Bakım yüklü kadında ilişkisel ağ kurulmuş, esnek öğrenme hazır, psikososyal destek var olsa bile, çocuğunu bırakacak yeri yoksa hiçbir devreye giremez. Bakım çözüldüğü an üç bileşen birden çalışmaya başlıyor. Ama bu kıvılcım dördüncü kümede yanmıyor. Norm engelli kadının kıvılcımı bakım değil, izin ve güvenli kamusal alan. İkinci kümenin kıvılcımı ise bir köprü ve onarılan umut. Yani her kümenin kendi ateşleyicisi var. Bakım, yalnızca birinci kümenin kıvılcımı.

Neden tam bu dördü

Vazgeçilmez derken abartmıyorum, gelin sınavalım. İlişkisel çapayı çıkarın. Kadın yalnız kalır, beceri eyleme dönüşmez ve dört kümenin hiçbirine ulaşamaz. Esnek kapasiteyi çıkarın. Kadının zamanı olsa bile ulaşacağı bir yol kalmaz. Psikososyal donanımı çıkarın. Kapı açılır ama kadın o kapıya yürüyecek inancı bulamaz. Kurumsal kapsayıcılığı çıkarın. Kadın hazır olur ama sistem onu içeri almaz ya da aldığı yerde tüketir. Dört bileşenden biri eksikse, sistem kadını yeniden eski yerine, çekici durumun içine bırakıyor.

Bir de eş-sonluluğu hatırlayalım, ama bu sefer kümelerle birlikte. Her kadın bu dört bileşene aynı kapıdan girmiyor ve hangi kapıdan gireceğini büyük ölçüde kümesi belirliyor. Birinci küme önce bakım ve esnek kapasiteden, ikinci küme önce köprü ve psikososyal destekten, üçüncü küme önce esnek öğrenmeden, dördüncü küme önce kurumsal kapsayıcılığın sosyal lisans ayağından tutunuyor. Giriş kapıları farklı. Ama ekosistemde dördünün de bulunması gerekiyor, çünkü bir kadının hangi kapıdan gireceğini önceden değil, ancak kümesini tanıyınca kestirebiliyoruz.

Dürüst bir sınır

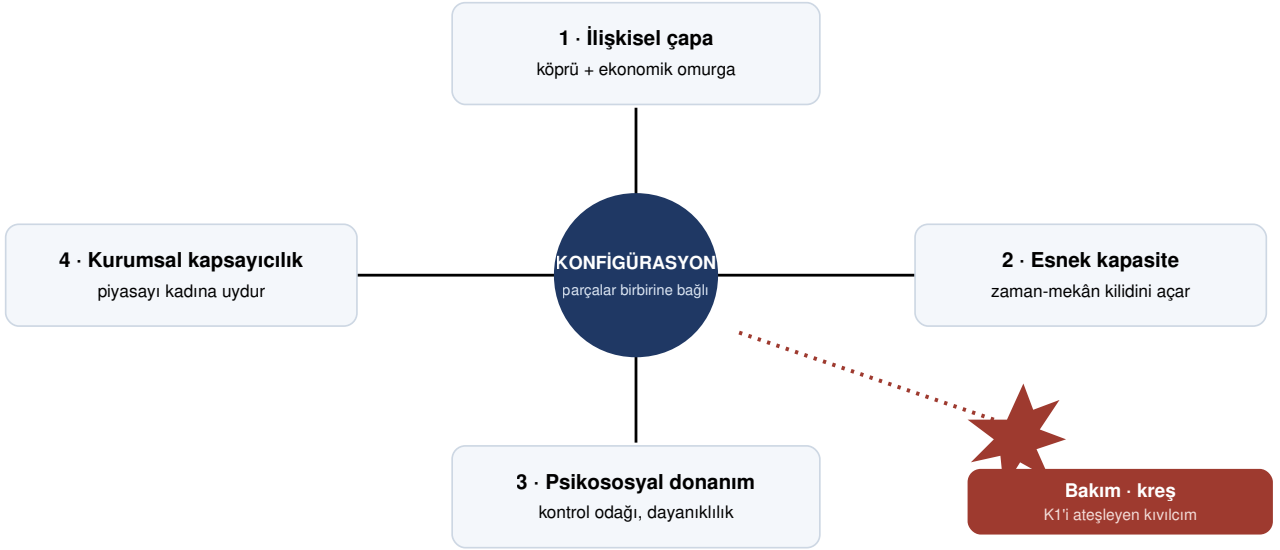
Son bir not. "Üç ila beş bileşen" demek cazip, kulağa derli toplu geliyor. Ama her bileşeni mutlak bir olmazsa olmaz ilan edince, modeli hiçbir yerde başlatamayacak kadar ağırlaştırma riski var. O yüzden çekirdeği dört bileşende tutuyorum ve bunların yereldeki uygulanma sırasının hem bağlama hem kümeye göre değişebileceğini baştan kabul ediyorum. Bir mahallede önce kreş ve ağ, başka bir yerde önce psikososyal destek öne çıkabilir. Vazgeçilmez olan, dördünün de zamanla orada olması. Hepsini birinci günde aynı anda kurmak değil.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu dört bileşen, iki oturumun dört güçlenme alanı ile dört tasarım sorusunun damıtılmış hali. İlişkisel çapa ikinci başlıktan, esnek kapasite dördüncü ve beşinci başlıktan, psikososyal donanım birinci başlıktan, kurumsal kapsayıcılık ise üçüncü, yedinci ve sekizinci başlıktan geliyor. Ve her biri, çerçevedeki dört kümeye farklı bir kapıdan bağlanıyor. Bir sonraki başlıkta bu bileşenleri kimin hayata geçireceğini, yani aktörleri konuşacağım, çünkü bir bileşen ne kadar doğru olursa olsun, onu

taşıyacak bir aktör yoksa kâğıt üstünde kalıyor. Ardından da bütün modeli ayakta tutacak temel ilkeleri yazıp tartışmayı kapatacağım.

Modelin dört bileşeni: bir konfigürasyon

Kontrol listesi değil: birini çıkarın, sistem yeniden kilitletir.

Şema 2 · Dört bileşen bir konfigürasyondur; bakım, birinci kümeyi ateşleyen kıvılcımdır.

Modeli kim taşıyacak: aktörler ve iş birliği

Bir önceki başlıkta modelin vazgeçilmez bileşenlerini saydım ve sonunu bir uyarıyla bağladım. Bir bileşen ne kadar doğru olursa olsun, onu taşıyacak bir aktör yoksa kâğıt üstünde kalıyor. Şimdi o aktörleri konuşuyorum. Ama soruyu sorulduğu gibi, "hangi kurumlar masada olmalı" diye almıyorum. Çünkü bu haliyle cevap baştan belli. Yerel yönetim, kadın örgütleri, okul, İŞKUR, bakanlıklar. Listeyi herkes sayar. Asıl mesele listede değil, listenin nasıl bir arada durduğunda ve hangi aktörün hangi kümeye ulaşabildiğinde.

Aktörleri tek tek saymak kolay. Zor olan, her aktörün hangi kümeye ulaşabildiğini görüp onları tek bir kadının etrafında buluşturmak.

İkinci başlıkta bunun zeminini koymuştum. Güçlenme kadının tek başına başaracağı bir şey değil, dağıtılmış bir faillik. Şimdi o dağıtılmış failliği somut aktörlere, aralarındaki bağa ve dört kümeye ulaşma kapasitesine çeviriyorum.

Faillik ağının halkaları

Modeli taşıyacak aktörleri bir hiyerarşi olarak değil, bir ağ olarak düşünüyorum. Her halkanın yapabileceği bir şey, tek başına yapamayacağı çok şey var.

İlk halka, kadına en yakın duran insanlar. Hane, ebeveynler, eş, mahalledeki kadın. İkinci başlıkta anlattığım gibi, bir kadının evden çıkıp çıkamayacağına çoğu zaman ilk onay veren ya da vermeyen bu halka. Onları modelin dışında bir engel olarak görmek yerine, ikna edilecek ve yanına alınacak bir aktör olarak görmek gerekiyor. Bu halka özellikle dördüncü küme için belirleyici. Norm engelli kadının kilidi tam da burada açılır ya da kapalı kalır.

İkinci halka, kadına ilk profesyonel teması kuran saha aktörleri. Okuldaki rehber öğretmen, mahalledeki kadın kooperatifi, yerel kadın derneği, varsa bir sosyal hizmet görevlisi. Bunlar görünmez kadını bulup ona ulaşacak ilişkisel emeğin taşıyıcısı. Ve burada aktör ile küme eşleşmesi önem kazanıyor. Eşikteki genç kümesine en iyi rehber öğretmen ulaşır, çünkü o henüz okulda. Cesareti kırılmış mezuna onu bir zamanlar tanıyan meslek kuruluşu ya da mezun ağı. Norm engelli kadına ise yalnızca mahallenin güvendiği bir kadın eli. Yanlış aktörü yanlış kümeye gönderirsek, kapı hiç açılmıyor.

Üçüncü halka, kaynağı ve altyapıyı sağlayan yerel kurumlar. Belediye, il müdürlükleri, halk eğitim merkezi. Üçüncü oturumda kaldıraç olarak koyduğum erişilebilir kreş, ağırlıklı bu halkanın işi ve doğrudan birinci kümeye dokunuyor. Bakım altyapısını kuracak, mekânı açacak, ulaşımı çözecek olan burası.

Dördüncü halka, çerçeveyi ve kaynağı belirleyen merkezi aktörler. Çalışma ve sosyal hizmet alanındaki bakanlıklar, İŞKUR, MEB. Bunlar tek tek kadına dokunmaz ama dokunmayı mümkün kılan ya da imkânsız kılan kuralları yazar. Esnek istihdamın önünü açan mevzuat, hedefli teşvik, bakım yatırımının bütçesi bu halkadan çıkar.

Asıl mesele halkalar değil, aralarındaki boşluk

Bu dört halkayı saymak kolaydı. Türkiye'de bu kurumların hepsi zaten var, çoğu da bir biçimde genç kadınlarla ilgili bir işi olduğunu söylüyor. O halde sorun nerede? Sorun, kurumların yokluğunda değil, aralarındaki boşlukta.

Kurumlar var. Eksik olan kurumlar değil, onları her kümeden tek bir kadının etrafında birbirine bağlayan dokuma.

Bir kadın düşünün. Rehber öğretmen onu fark ediyor ama bir kreşe yönlendiremiyor, çünkü o belediyenin işi ve aralarında bir köprü yok. Belediye kreşi açıyor ama oraya gelecek kadını

bulamıyor, çünkü sahayı tanıyan dernekle bağı zayıf. İŞKUR bir kurs açıyor ama kursa gelen kadının çocuğunu bırakacak yeri olmadığını hesaba katmıyor, çünkü bakım başka bir kurumun alanında. Her kurum kendi parçasını yapıyor, ama parçalar bir kadının tek bir gününde birbirine değmiyor. Kadın da bu boşluklara düşüyor. Üstelik her küme farklı bir boşluğa düşüyor. Norm engelli kadın hane ile saha aktörü arasındaki boşluğa, mezun ise saha ile istihdam arasındaki boşluğa.

Bu yüzden modelin asıl aktörü, tek tek kurumlar değil, onları birbirine bağlayan eşgüdüm. Kuzey Avrupa örneklerinde tek bir mucize programdan çok, yerelde kurulan bütünleşik vaka yönetiminin işe yaramasının sebebi bu. Gencin sorununu ayrı kurumlara bölmek yerine, tek bir koordinasyon altında, tek bir kadının etrafında toplamak. Türkiye için buradan çıkan ders, yeni bir merkezi kurum kurmak değil, var olan kurumları yerelde tek bir kadının etrafında buluşturmak.

Kurum bahçivandır, mühendis değil

Üçüncü oturumun amaç cümlesinde "kendi kendine örgütlenme" demiş, "dayatılan yapı" dememiştim. Bunun aktörlere bakan bir sonucu var. Kurumun işi, kadının ağını onun yerine kurmak değil. Çünkü dışarıdan dayatılan ağ kırılgan. Proje bitince dağılır. Kurumun işi, kadının kendi dokusundan büyüyen ağı beslemek ve sonra geri çekilmek.

Kurum bir bahçivandır, mühendis değil. İş yapıyı kurup teslim etmek değil, zemini besleyip büyümeye izin vermek.

Bunu somut bir ölçüte çeviriyorum. Bir programın başarısı, kurum çekildikten sonra kadının ağının ayakta kalıp kalmadığıyla ölçülmeli. Kurum gidince her şey dağılıyorsa, o ağ kurulmamış, sadece kiralanmıştı. Bahçivan metaforunun sınavı budur. Bahçivan gittiğinde bahçe yaşıyor mu.

Bir aktör eksikse ne olur

Bileşenlerde yaptığım sınamayı aktörlerde de yapayım, çünkü ağın da bir konfigürasyon olduğunu görmek gerekiyor. Saha aktörü eksikse, merkezdeki bütün kaynak görünmez kadına, yani ikinci ve dördüncü kümeye hiç ulaşamaz. Para vardır, muhatap yoktur. Yerel altyapı eksikse, sahada kurulan güven bir kreşe, bir kursa bağlanamaz. İlgi vardır, çıkış yoktur. Merkezi çerçeve eksikse, yereldeki iyi niyet mevzuata takılır. İrade vardır, izin yoktur. Hane ikna edilmemişse, özellikle dördüncü küme için geri kalan her şey kapının önünde bekler. Tıpkı bileşenler gibi, halkalardan biri kopunca ağ kadını taşıyamıyor, geri bırakıyor.

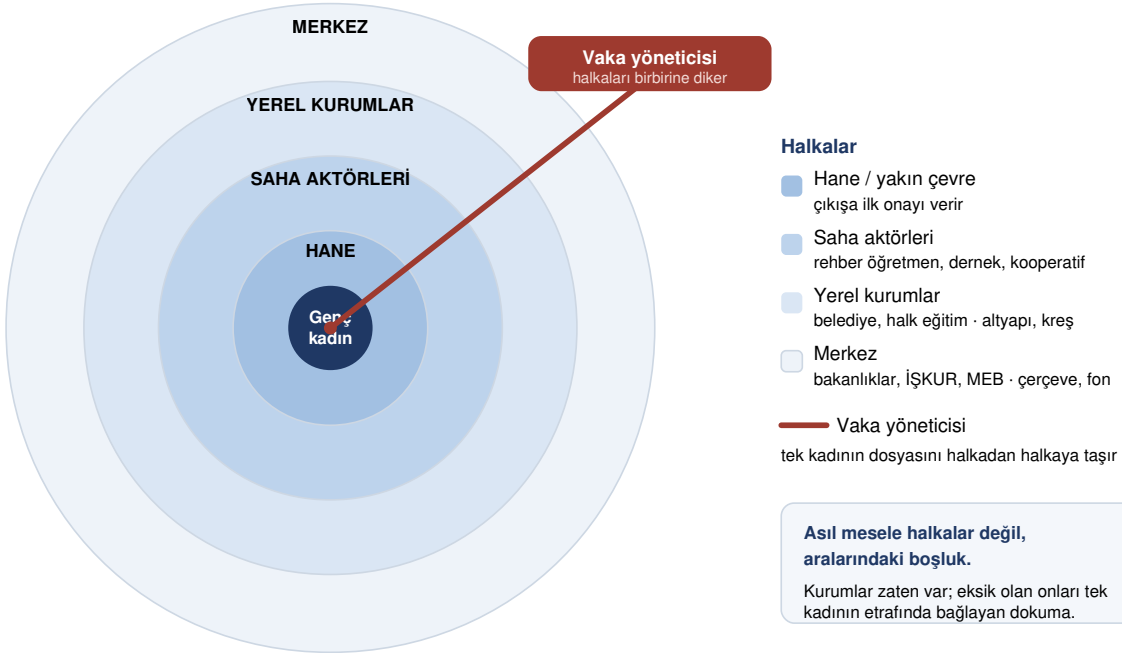
Dürüst bir sınır

Burada da bir gerçekçilik notu düşeyim. Kurumlar arası eşgüdüm söylemesi kolay, kurması zor olan şeylerin başında gelir. Her kurumun kendi önceliği, kendi takvimi, kendi başarı tanımı var. "Hepsi bir araya gelsin" demek, bir araya gelmeyi sağlamaz. O yüzden eşgüdümü soyut bir iyi niyet olarak değil, somut bir görev olarak tanımlamak gerekiyor. Yerelde, tek bir kadının dosyasını ucundan tutup onu halkadan halkaya taşıyacak bir sorumlu. Adı vaka yöneticisi olur, adı başka olur, fark etmez. Önemli olan, boşlukların birinin sorumluluğunda olması. Sahipsiz boşluk, kadının düştüğü yerdir.

Bu başlığın geri kalanla bağı

Bu başlık, bir önceki başlıktaki dört bileşeni kimin hayata geçireceğini gösterdi. Kadına yakın halkadan merkezi çerçeveye uzanan, ama asıl değeri halkalar arasındaki bağda olan bir faillik ağı. Ve her halkayı hangi kümeye ulaşabildiğiyle eşledim, çünkü doğru aktör doğru kümeye gitmezse kapı açılmıyor. İkinci oturumdaki "görünmez kadına kim ulaşacak" sorusunun cevabı da buradaydı. Onu ancak sahayı tanıyan halka bulur, merkez değil. Geriye tek bir başlık kaldı. Bütün bu aktörlerin, bütün bu bileşenlerin neye göre hareket edeceğini belirleyecek temel ilkeler. Aktörler "kim" sorusuna cevap verdi. İlkeler "hangi pusulayla" sorusuna cevap verecek ve on dört sorunun tamamını tek bir omurgada bağlayıp tartışmayı kapatacak.

Aktör halkaları ve vaka yöneticisi

Şema 3 · Aktör halkaları ve onları birbirine bağlayan vaka yöneticisi.

Modeli ayakta tutacak temel ilkeler

On üç başlık boyunca bir modeli parça parça kurdum. Bir amaç koydum, bileşenleri saydım, kimin taşıyacağını gösterdim. Geriye tek bir soru kaldı ve bence en önemlisi. Bütün bu parçalar hangi pusulayla hareket edecek? Çünkü bileşenler ve aktörler "ne" ve "kim" sorusuna cevap verir, ama bir modelin ruhu ilkelerinde saklıdır. Aynı bileşenleri yanlış ilkelerle kurarsanız, model kadını güçlendirmek yerine ona yeni bir yük olur.

Bu yüzden son başlığı bir parça listesi olarak değil, bir pusula olarak yazıyorum. Aşağıdakiler, masada hangi tasarım kararını verirsek verelim, ona "bu kadını güçlendiriyor mu yoksa sadece istatistiği mi düzeltiyor" diye soracağımız ölçütler.

Birinci ilke: kadını değil, sistemi onar

Bu, baştan beri savunduğum tezin ilkeye dönüşmüş hali. Genç kadını, sisteme uysun diye tamir edilecek bir arıza olarak görmeyi bırakmak. Kırık olan kadın değil, onun içine düştüğü yapı. Bir tasarım kararı kadından bir eksiklik gidermeye çalışıyorsa, daha en başında yanlış soruyu soruyor demektir. Doğru soru, sistemin hangi parçasının bu kadını dışarıda tuttuğu.

Kadına "kendini düzelt" demeyi bırakıp sisteme "onu neden dışarıda tutuyorsun" diye sormak. Bütün modelin ilk hareketi bu yön değişikliği.

İkinci ilke: tek profile değil, dört kümeye tasarla

Çerçveden bu yana tekrarladığım gerçek. Tek bir güçlenmiş kadın profili yok ve tek bir kilitlenme yolu da yok. Bu yüzden modelin ilkesi, baştan dört kümeyi birden görmek olmalı. Herkesi tek bir güzergâha sokan, "önce şu kurs, sonra şu sınav, sonra şu iş" diyen doğrusal bir tasarım, daha baştan kümelerin çoğunu dışarıda bırakır. Bir tasarım kararı yalnızca bakım yüklü kadını görüyorsa, cesareti kırılmış mezunu, eşikteki genci ve norm engelli kadını gölgede bırakıyor demektir. Model, dört kapıyı birden açık tutmalı ve hangi kadının hangi kümeden geleceğini önceden bilemeyeceğini baştan kabul etmeli.

Aynı kaldıraç her kümede işlemiyor. Bir modeli adil kılan, dört kapısını da açık tutması. En kolay açılan tek kapıya yaslanması değil.

Üçüncü ilke: kolay olanı değil, en kilitli olanı seç

Üçüncü oturumun ikinci başlığında anti-vitrin ilkesi olarak koymuştum. Burada bir kez daha, ama bu sefer bütün modelin ölçütü olarak. Başarıyı kaç kadına ulaştığıyla değil, hangi kümeden hangi kadına ulaştığıyla ölçmek. Kaynak sınırlı olunca kolay vakaya, çoğu zaman zaten görünür birinci kümeye kaymanın çekiciliği büyük. O yüzden bunu bir niyet değil, bir kural olarak yazmak gerekiyor. En kilitli ve en görünmez kümeye, yani çoğu zaman ikinci ve dördüncü kümeye dokunamıyorsak, başarı tablosu ne kadar dolu olursa olsun asıl işi yapmıyoruz demektir.

Dördüncü ilke: istatistiği değil, esenliği hedefle

Kendi sürdürülebilir kariyer çalışmamdan modele taşıdığım ilke. Amaç kadını herhangi bir işe sokup NEET istatistiğinden düşürmek değil. Çünkü kadını tüketen bir işe bağlamak, onu kısa sürede bir başka kapıdan geri kaybetmek demek. Kalıcı olan gelir değil. Sağlık, esenlik ve hayata kalan yer. Bir tasarım kararı kadının esenliğini değil yalnızca sayısını değiştiriyorsa, kısa vadeli bir kazanç için uzun vadeli bir kayıp satın alıyoruz.

Bir kadını istatistikten düşürmek kolay. Onu tüketmeden, esenliğini koruyarak hayata bağlamak asıl iş.

Beşinci ilke: kur ve teslim et değil, besle ve geri çekil

Bir önceki başlıktaki bahçıvan ilkesini buraya, modelin geneline taşıyorum. Kurumun işi kadının ağını onun yerine kurmak değil, kendi dokusundan büyüyen ağı beslemek ve sonra geri çekilmek. Dışarıdan dayatılan yapı proje bitince dağılır. Kadının kendi kurduğu ayakta kalır. Bu ilkenin sınavı nettir. Kurum çekildikten sonra geriye ne kalıyor. Eğer her şey dağılıyorsa, güçlenme değil bağımlılık üretmişiz.

Altıncı ilke: kadını özne yap, nesne değil

Belki de hepsinin altında duran ilke. Bu modelin her aşamasında genç kadın, kendisi için alınan kararların öznesi olmalı, hakkında karar verilen nesnesi değil. Üçüncü oturumun bileşenlerinde "kadının kendisi için kurulan hizmetlerin karar masasına oturması" derken kastettiğim buydu. Kreşi nasıl kuracağımıza, kursu ne zaman yapacağımıza, ona en iyi hangi yolun uyduğuna dair sözü olan ilk kişi o olmalı. Çünkü failliği elinden alınarak güçlendirilen bir kadın, bir çelişkidir. Güçlenme, birine verilen bir şey değil, birinin kendi eline aldığı bir şeydir. Bu ilke özellikle dördüncü küme için hayati, çünkü onun kilidi zaten failliğin elinden alınmış olması.

Failliği elinden alınarak güçlendirilen kadın bir çelişkidir. Güçlenme verilmez, alınır. Bizim işimiz sadece zemini hazırlamak.

Altı ilke, tek bir pusula

Bu altı ilkeyi ayrı ayrı saydım ama hepsi tek bir yöne bakıyor. Kadını eksik gören değil sistemi sorgulayan. Tek yol dayatmayan, dört kümeyi birden gören. En muhtaçtan başlayan. Sayıyı değil esenliği büyüten. Kurup bırakan değil besleyip çekilen ve kadını her aşamada özne tutan bir model. Bir tasarım kararı bu altısının hepsiyle uyumluysa, doğru yoldayız. Biriyle çelişiyorsa, orada durup yeniden düşünmek gerekiyor.

Bu başlığın geri kalanla bağı ve serinin kapanışı

Bu son başlık, önceki on üç başlığın hepsini tek bir pusulada topladı. Birinci ilke sistem onarımı tezinden, ikinci ilke çerçevedeki dört kümeden ve eş-sonluluktan, üçüncü ilke anti-vitrinden, dördüncü ilke sürdürülebilir kariyerden, beşinci ilke bahçıvan metaforundan, altıncı ilke ise dağıtılmış faillik fikrinden geliyor. Yani ilkeler, dağınık duran bütün iplikleri tek bir omurgada bağlıyor.

Ve böylece on dört sorunun tamamını tek bir cümlede toplayabiliyorum. Baştan beri sorduğumuz soru hep aynıydı. Bu koşul, bu konfigürasyon, bu kaldıraç, dört kümeden hangisini, nasıl "eve kapanma" çekici durumundan çıkarıp beliren bir güçlenmeye doğru iter. Hangisinde boşa düşer? Birinci oturumda güçlenme alanlarını, ikincide modeli ve politikaları, üçüncüde modelin inşasını konuştuk. Hepsi bu tek soruya farklı kümeler ve farklı açılardan verilen cevaplardı. Eve kapanma bir tembellik değil bir kilitlenmedir ve dört ayrı yolla kurulan bu kilitlenme, ne kadını suçlayarak ne de tek bir programla değil, ancak doğru ilkelerle hareket eden, her kümeye kendi kapısını açan, dağıtılmış bir faillik ağının, kadının kendi failliğini merkeze alarak kurduğu ekolojik bir zeminle kırılır. Masaya getirdiğimiz asıl katkı bir politika listesi değil, bu bakış değişikliği olsun.

Modeli nasıl izleyeceğiz: üç gösterge

Metin boyunca neyi ölçmemiz gerektiğini ısrarla söyledim. Kayıt sayısını değil tamamlamayı, işe girişi değil bir yıl sonra hâlâ işte olmayı, kaç kadına ulaştığımızı değil hangi kümeden kaç kadına dokunduğumuzu. Ama dürüst olmak gerekirse, "kim ölcek, hangi araçla, hangi sıklıkla" sorusunu boşa bıraktım. Masada bu boşluk hemen fark edilir. O yüzden modeli üç göstergeli, sade bir izleme çerçevesine bağlıyorum. Üçten fazlasına gerek yok, çünkü ölçtüğümüz şey neyse, tasarladığımız şey o oluyor ve üç doğru gösterge, on yanlış göstergeden daha çok iş görüyor.

Az ama doğru ölç. Her gösterge, dört kümeden hangisine dokunduğumuzu görünür kılmalı, yoksa ortalamada en kilitli kadın kaybolur.

Birinci gösterge: erişimin adaleti

Sorduğumuz şey basit. Hangi kümeden kaç kadına ulaştık? Tek bir "kaç kişiye ulaştık" rakamı, anti-vitrin tuzağını gizler, çünkü kolay vakalarla dolu bir tablo da yüksek görünür. Bunun yerine ulaşılan kadınları dört kümeye ayırarak raporlamak gerekiyor. En kilitli ve en görünmez kümelerden, yani cesareti kırılmış mezun ve norm engelli kadından gelen pay düşükse, model kolay olana kaymış demektir. Bunu yerelde, vaka kayıtları üzerinden, üç ayda bir bakmak yeterli.

İkinci gösterge: kalıcılık

Bu kez soru şöyle. Dokunduğumuz kadın bir yıl sonra hâlâ eğitimde ya da işte mi? İşe giriş ya da kursa kayıt, kırılğan bir andır. Asıl ölçmek istediğimiz, o köprünün çökmeden ayakta kalması. Bu yüzden giriş anını değil, on iki ay sonraki durumu izlemek gerekiyor. Bunu da kümeye göre kırmak önemli, çünkü kalıcılığın düştüğü küme, bize o kümenin kaldırıcında bir eksik olduğunu söyler. Yılda bir, izleme görüşmesiyle bakılır.

Üçüncü gösterge: ağın kendi ayağında durması

Asıl sınav sorusu şöyle. Kurum çekildikten sonra geriye ne kalıyor? Bahçıvan ilkesinin sınavı buydu. Bir programın gerçek başarısı, destek bittikten sonra kadının ağının, kooperatifinin, öğrenme grubunun yaşamaya devam edip etmediğinde görünür. Kurum gidince her şey dağılıyorsa, güçlenme değil bağımlılık üretmişiz. Bunu desteğin bitiminden altı ay ile bir yıl sonra, yerel aktör eliyle teyit etmek gerekiyor.

Kim ölçecek

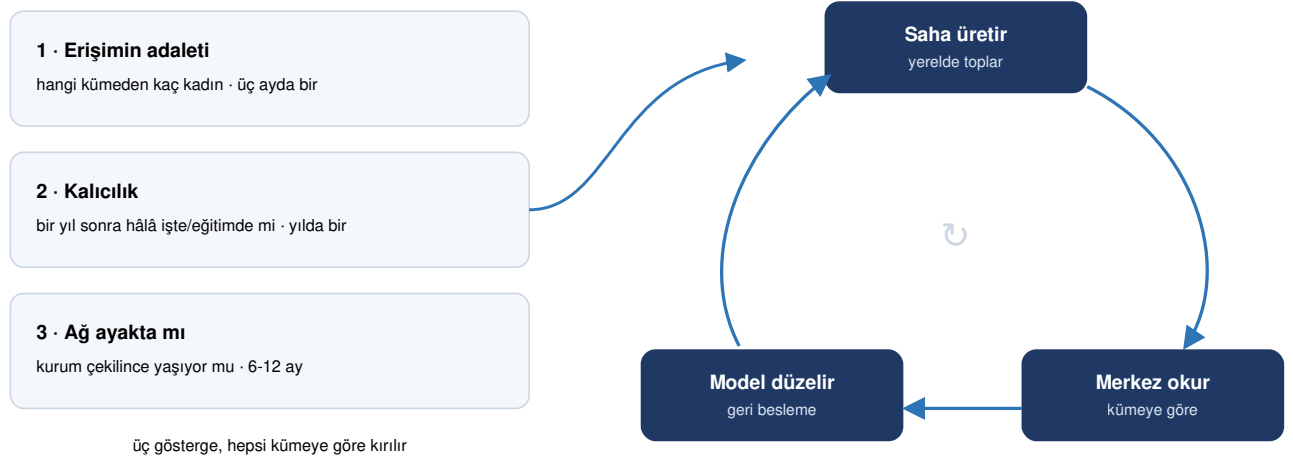
Üç gösterge de merkezde değil, yerelde toplanmalı, çünkü veriyi taşıyan, kadını zaten tanıyan saha aktörü ve vaka yöneticisidir. Aktörler başlığında tarif ettiğim bütünleşik vaka yönetimi, aynı zamanda bu izlemenin de doğal sahibi. Merkezin işi tek tek kadını ölçmek değil, yerelden gelen bu üç göstergeyi kümelere göre toplayıp modelin nerede tuttuğunu, nerede boşa düştüğünü görmek.

Yani izleme de tıpkı model gibi dağıtılmış. Veriyi saha üretir, merkez okur ve ikisi arasındaki geri besleme modeli zamanla düzeltir.

Bu ekin geri kalanla bağı

Bu izleme çerçevesi, metin boyunca dağınık duran bütün "neyi ölçelim" cümlelerini üç göstergede topluyor. Erişimin adaleti anti-vitrin ilkesinden, kalıcılık çalışma koşulları başlığından, ağın kendi ayağında durması ise bahçıvan ilkesinden geliyor. Üçü de kümeye göre kırıldığında, model yalnızca çalışıp çalışmadığını değil, hangi kümede çalışıp hangisinde aksadığını da söylüyor. Böylece izleme, bir denetim aracı olmaktan çıkıp modelin kendini düzelten geri besleme döngüsü haline geliyor. Tıpkı karmaşık bir sistemin kendi kendine öğrenmesi gibi.

İzleme: kendini düzelten döngü

İzleme de model gibi dağıtılmış: veriyi saha üretir, merkez okur, model düzelir.

Şema 4 · İzleme, kendini düzelten dağıtılmış bir döngüdür.

Atıf:

Aşkun, V. (2026). *Evden hayata: Genç kadınların güçlenmesi — karmaşık uyarlanabilir sistem bakışıyla on dört soru*. Evden Hayata: Güçlenen Gençlik Çalıştayı, Masa 8 (Genç Kadınların Güçlenmesi ve Eğitime Erişimde Kapsayıcılık), 23 Haziran 2026, Bilkent Otel, Ankara: TAGEV.